

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

INŠTITÚT BANKOVÉHO
VZDELÁVANIA NBS, n.o.

Finančná gramotnosť pre mládež

Vzdelávací materiál vytvorený v rámci projektu

Transfer vedomostí a zručností od dobrovoľníkov k mládeži

Projekt realizoval Inštitút bankového vzdelávania NBS, n.o. v období November 2011
- Január 2012 s finančnou podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR

Pod'akovanie

Vytvorené učebné texty sú výsledkom tímovej práce ľudí, ktorí intenzívne spolupracovali na projekte s názvom Transfer vedomostí a zručností od dobrovoľníkov k mládeži. Projektovou manažérkou projektu bola Dominika Haringová, ktorá zabezpečila plynulý priebeh aktivít. Texty vytvoril Boris Šturc v spolupráci s Natáliou Žoldákovou. Peter Szovics, odborný garant koordinoval priebeh projektu a pripomienkoval vytvorené texty. Jazykovú korektúru zabezpečila Mária Fedorová.

Obsah

1. Človek vo sfére peňazí - príjem a práca	4
2. Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí	10
3. Plánovanie a hospodárenie s peniazmi	16
4. Úver a dlh	25
5. Sporenie a investície	32
6. Riadenie rizika a poistenie	42
7. Ochrana spotrebiteľa	48

1. Človek vo sfére peňazí - príjem a práca

V tejto časti sa dozvieme, čo sú:

- Potreby
- Zamestnanie
- Príjem
- Majetok

Rodina – priority

Rodina je základom spoločnosti a každý človek v nej má svoje miesto. Rodičia sa snažia o zdravý a šťastný život svojich detí a deti sa snažia, aby sa im darilo v škole a aby pomohli rodičom v domácnosti. Všetci členovia však majú svoje potreby. Potrebujú mať kde bývať, mať čo jesť, potrebujú sa učiť a stretávať s priateľmi. Tieto potreby človek naplňa tak, že býva vo svojom byte alebo dome, že chodí na obedy do jedálne alebo ide do potravín, chodí do školy a stretáva sa s kamarátmi. Znie to ako samozrejmosť, ale bolo to tak odjakživa?

Keď sa vrátíme do dávnej minulosti, keď ľudia bývali v jaskyniach a lovili divú zver, musíme sa spýtať: prečo nemali domy, obchody, školy a nemocnice? Ľudia museli tvrdo pracovať, aby všetky tieto veci okolo nás mohli existovať a aby sme ich všetci mohli využívať. Aj teraz väčšinou ľudia tvrdo pracujú. Robia tak preto, lebo chcú sebe a svojim deťom zabezpečiť, aby si vždy mohli ľahnúť do svojej postieľky, keď sa im chce spať, aby si mohli dať chutný obed, keď sú hladné, aby mohli chodiť do školy a učiť sa, aby mohli ísť k lekárovi, keď ich niečo bolí a podobne. Okrem toho však pomáhajú iným ľuďom, pre ktorých niečo vytvárajú, alebo im niečo poskytujú. Tak ako učiteľ pomáha deťom učiť sa, tak šofér autobusu pomáha ľuďom prísť načas do práce. Kuchárka uvarí obed pre hladných žiakov a stavbár postaví dom. Čiže veľa vecí okolo nás, ktoré využívame, nevzniklo samo od seba. Vznikli vďaka človeku a jeho práci. Ľudia pracujú. Našou prácou je učenie a pomoc v domácnosti. Naši rodičia majú zasa zamestnanie.

Zamestnanie, príjem, výdavky

Doteraz sme spomínali základné potreby, ktoré máme spoločné všetci. Vieme však, že nielen spať, jesť, učiť sa a mať kamarátov stačí na to, aby sme boli šťastní. V dnešnej dobe potrebujeme viac vecí, ktoré nám zabezpečujú spokojný život. Nestačí nám, ak navštívime potraviny a ideme domov. Chceme ísť aj do kina a zatelefonovať kamarátom. Iní si chcú zasa pozrieť TV program alebo povoziť sa na aute. Všetky potreby, ktoré máme, musia byť naplnené niekoho prácou. Našťastie majú ľudia veľa typov zamestnaní, ktoré im pomáhajú priblížiť sa k tomu, aby bol každý z nás spokojný.

Príklad:

Zamestnanie:	Potreba, ktorá je zabezpečená:
Pekár	hlad, chuť na pečivo
Učiteľ	učiť sa
Murár	bývať
Lekár	liečiť ochorenia

Na jednej strane vidíme, ako ľudia prispievajú k tomu, aby ponúkli niečo tým, ktorí niečo potrebujú. Ako tým prispievajú k vlastnej spokojnosti a k spokojnosti svojich detí?

Ľudia chodia do práce a za to dostávajú odmenu. Za naše výsledky v škole a pomoc v domácnosti dostaneme vreckové. Za to, čo ľudia svojou prácou poskytnú, dostávajú peniaze. Takéto peniaze nazývame príjem. Tieto peniaze potom využívajú na svoje potreby a potreby ich domácností. Nie každý však má rovnaký príjem. V niektorých rodinách má príjem iba otec, v niektorých iba mama, niektorí majú príjem vyšší, niektorí nižší. Keďže nedostávajú rovnaké množstvo peňazí, musia premýšľať o tom, ako tieto peniaze použijú. Je to jedna z najťažších úloh, ktoré musia ľudia v živote riešiť. Rodičia musia rozdeliť peniaze pre svoje deti, ale zároveň musia myslieť aj na svoje potreby. Rodičia sa snažia o to, aby všetci členovia rodiny boli spokojní. To, ako rodina hospodári s peniazmi, si ukážeme v časti Finančné plánovanie.

Majetok

Predtým, ako sa budeme zaoberať tým, čo vlastní rodina, je potrebné ozrejmiť význam slova vlastníctvo. Všetky veci okolo nás niekomu patria, majú svojho majiteľa (vlastníka). Majiteľom môže byť osoba, skupina ľudí, firma, obec, kraj alebo štát. Niektoré veci patria viacerým majiteľom, ktorých v tom prípade nazývame spolumajiteľmi.

Čo všetko je možné vlastníť? Predovšetkým sú to veci, ktoré majú hmotnú podstatu – môžeme sa ich dotknúť a vidieť ich. Náš vzťah k týmto veciam sa nazýva hmotné vlastníctvo. Okrem toho sú to však i nehmotné veci, ktoré predstavujú niekoho nápad, myšlienku. V tomto prípade ide o duševné vlastníctvo.

Je prirodzenou vlastnosťou človeka, že chce niečo vlastníť. Veci, ktoré môže človek vlastníť, môže dostať darom, vyhrať v súťaži, no predovšetkým kúpiť za peniaze získané prácou. Niektorí ľudia však chcú získať aj to, čo im skutočne neprináleží. Prikláňajú sa tak ku kriminálnej činnosti. Krádežou nielen prekračujú zákon, ale aj oberajú iného o niečo, čo svojou poctivou prácou získal. Takíto ľudia následne čelia vyšetrovaniu a vo vážnych prípadoch sú zbavení slobody.

Vráťme sa naspäť k rodine ako celku, ktorý spoločne hospodári. Okrem toho, že rodina má pravidelné príjmy, má aj majetok. Majetok je súhrn všetkých vecí, ktoré človek alebo rodina vlastní. Väčšina ľudí považuje za základ svojho majetku nehnuteľnosti – domy, záhrady a pozemky. Okrem toho doňho patria aj iné veci – autá, spotrebiče, zariadenie domu a podobne. Jeho súčasťou sú aj peniaze – v hotovosti aj na bankových účtoch a finančný majetok – cenné papiere, šperky a podobne. Môže to byť aj sporenie. Okrem hmotných súčastí majetku sú tu aj tie nehmotné, na ktoré sa vzťahuje už spomenuté duševné vlastníctvo – to je softvér, vynález, autorské práva a licencie.

Na druhej strane má rodina záväzky. Tieto znamenajú povinnosť zaplatiť za vec alebo službu, ktorú už rodina dostala alebo využila. Vo všeobecnosti predstavujú nejaký typ úveru alebo pôžičky. Ak sa pozrieme na majetok trochu hlbšie, môžeme ho rozdeliť na dve stránky. Je to stránka aktív a pasív.

Aktíva sú tou časťou majetku, ktorá prináša príjmy do rodinného rozpočtu. Môže to byť napríklad nehnuteľnosť, ktorá sa prenajíma alebo iný typ majetku, ktorého hodnota sa časom zvyšuje a neskôr je ho možné predať.

Pasíva naopak vyžadujú výdavky. Niektoré súčasti majetku môžu byť súčasne aktívom aj pasívom. Vo všeobecnosti je výhodnejšie vlastniť aktíva.

Každá rodina hospodári s peniazmi, ktoré získa zo svojho príjmu a sú súčasťou jej majetku. Nie všetci však majú rovnaký príjem a majetok. Dôvodov je viacero. Ak naši prarodičia mali väčší majetok, je pravdepodobné, že zanechali našim rodičom časť majetku pre ich budúci život. Naši rodičia sa snažia s týmto majetkom nakladať rozumne, aby mohli zanechať časť prostriedkov nám. V tomto prípade je pre rodinu ľahšie plánovať budúci život, pretože okrem peňazí, ktoré dostanú z príjmu zo zamestnania, majú aj prostriedky (či už vo forme peňazí alebo inej podobe), ktoré získavajú z dedičstva. Naopak iné rodiny nezískavajú z dedičstva prostriedky, preto sa musia spoliehať na svoje vlastné príjmy. Napriek tomu, že niektoré rodiny majú peňazí viac, niektoré menej, nie je medzi nimi rozdiel. Napríklad kuchárka v škole má menší príjem ako podnikateľ, ktorému patrí sieť obchodov s textilom. Napriek tomu je jej práca veľmi dôležitá, pretože zabezpečuje stravu. Podnikateľ je tiež veľmi dôležitý, pretože zabezpečuje oblečenie. Každé zamestnanie je inak ohodnotené a keby si ľudia vyberali prácu len podľa toho, koľko peňazí za ňu dostanú, nerobili by ju preto, lebo iným chcú pomôcť, ale len preto, lebo by mysleli na svoje potreby. Nemali by sme preto hodnotiť ľudí podľa ich príjmu, ale podľa toho, čo pre nás robia.

Deľba práce

Pre naplnenie našich potrieb niekedy stačí práca jedného človeka. Napríklad ak sme hladní, ideme k pekárovi a ten nám ponúkne pečivo, ktoré sám zamiesil a upiekol. Boli by sme však schopní postaviť si sami rodinný dom? Alebo zostaviť automobil? V týchto prípadoch je potrebné, aby sa na vytváraní konkrétneho produktu podieľali viacerí ľudia. Pozrime sa na stavbu domu ako dielo viacerých ľudí. Kto sa podieľa na stavbe a akú prácu vykonáva? Murár muruje steny. Maliar maľuje steny. Elektroinštalatér montuje elektrické prívody. Vodoinštalatér inštaluje vodovodné zariadenia. Plynár má na starosti bezpečné zavedenie plynových prívodov. Sklár zasklí dom - zabuduje okná. Stolár má na starosti drevené súčasti domu a podobne.

Spoločne prispievajú k naplneniu potrieb ľudí. Ak by pracoval každý oddelene, možno by sa im nakoniec podarilo postaviť tento dom aj samostatne, avšak trvalo by to dlho a okrem toho by jeden človek neobsiahol také veľké množstvo poznatkov a skúseností, ako keď sa

spoja viaceré hlavy dokopy. Aj my by sme chceli spoločne prispievať k novým výtvorom, avšak nevieme ako. Ideálne je, keď ľudia robia to, čo im ide najlepšie. Niektorí majú predpoklady viac na matematiku a niekomu idú cudzie jazyky. To, čo budeme v živote robiť, je iba našou voľbou. Mali by sme už začať myslieť na to, čím sa chceme stať, čo nás zaujíma a všímať si, v ktorých predmetoch sa nám darí viac a v ktorých menej. Nelámme si hlavu, ak nevynikáme vo všetkých predmetoch, je to prirodzené, pretože každý predmet je trochu odlišný. Škola nám tieto predmety ponúka, aby sme mali všeobecný prehľad a mohli sa neskôr rozhodnúť pre to zamestnanie, ktoré sa nám najviac pozdáva. Ak sa nevieme rozhodnúť, čo by sme chceli robiť, môžeme sa porozprávať s rodičmi alebo s priateľmi, oni niekedy vedia lepšie posúdiť, na akú činnosť by sme sa mohli hodiť. Počas života budeme síce môcť meniť zamestnanie, ale to neprináša vždy ovocie. Ak sa mesiac učíme matematiku, mesiac slovenčinu, mesiac zemepis, nikdy nebudeme dobrí v jednom predmete. Rovnako je to so zamestnaním. Ak budeme často meniť zamestnanie, nikdy sa z nás nestanú odborníci, od čoho sa bude odvíjať aj náš príjem.

Úlohy:

1. Čo robia moji rodičia a k čomu tým prispievajú?
2. Akú potrebu pomáhajú zabezpečiť a aké iné zamestnania k tomu potrebujú
3. Majetok delíme okrem predošlých delení na hnutel'ný a nehnuteľný. Zaraďte jednotlivé jeho položky medzi hnutel'ný alebo nehnuteľný majetok:

Peniaze, motocykel, pozemok, rybník, telefón, cenné papiere, šperky, lesy, starožitnosti, nehnuteľnosť na podnikanie, pole, auto, nábytok

4. Zaraďte jednotlivé časti majetku do aktív alebo pasív

Byt na bývanie (nie na prenájom)

Umelecké predmety

Automobil na osobnú spotrebu

Finančné aktíva (akcie, dlhopisy...)

Autorské práva

5. Poznáte príslovia o ľudskej lakomosti? Vymenujte ich a vysvetlite.
6. Čo chcete v živote robiť a čo ste pre to urobili/čo sa chystáte urobiť?

Slovník

Potreby – to, čo ľudia chcú, alebo čo je pre nich nevyhnutné

Peniaze – univerzálne platidlo, dajú sa za čokoľvek vymeniť

Príjem – zárobok, plynúci z pracovného pomeru

Vlastníctvo – vzťah k niečomu, čo nám patrí

Hmotné vlastníctvo – vzťah k predmetu, k veci, ak nám patrí

Duševné vlastníctvo – ak nám patrí niečo, čo nemá hmotný základ

Majetok – súhrn vecí, ktoré niekomu patria

Záväzky – povinnosti niekomu zaplatiť

Majiteľ(vlastník) – človek, ktorému niečo patrí

Finančný majetok – súhrn rôznych nástrojov, ktoré majú nejakú cenu, peniaze v inej forme

Cenné papiere – majú cenu do budúcnosti, prinášajú príjem

Autorské práva – právo k vytvorenému dielu, aby sa za autora nemohol vydávať niekto iný

Licencie – práva na využívanie niečoho

Aktíva – zložky majetku, ktoré prinášajú výnos

Pasíva – zložky majetku, ktoré spôsobujú výdavky

Príjmy – prítok peňazí do nášho vrecka, do našej rodiny

Výdavky – suma, ktorú musíme zaplatiť za tovar a služby

Dedičstvo – majetok, ktorý nám bol odkázaný z rodinných alebo iných vzťahov

Hnuteľný majetok – súčasti majetku, ktoré je možné premiestniť z jedného miesta na druhé

Nehnuteľný majetok – súčasti majetku, ktoré nie je možné premiestniť

Produkt – výrobok, vec, ktorá je výsledkom práce

2. Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí

- **Aké rozhodnutia robíme pri nákupe**
- **Ako vzniká cena a ako rozpoznať, či je primeraná**
- **Ako sa vyvarovať neprimeranej cene**

Je pomerne ťažké orientovať sa v dnešnom svete, v ktorom vystupujeme ako spotrebiteľ. Obchody nás nabádajú k nákupom a je stále viac vecí, ktoré by sme si priali mať. Nie je zlé, ak si občas doprajeme drobnosť, ktorá pre nás nie je úplne najdôležitejšia, avšak je potrebné, aby sme si stále udržiavali zdravý úsudok o našich príjmoch a výdavkoch. Ukážme si teraz zopár príkladov zo života, v ktorých uskutočnili ľudia finančné rozhodnutia. Posúdme, či boli pre nich dobré a čo im priniesli, resp. spôsobili.

Ema má 11 rokov a dostáva od rodičov vreckové vo výške 40 € mesačne. Tieto peniaze má využiť na nákup desiaty a na mesačné cestovné. Takto jej na jej vlastné záľuby zostáva asi 10€. Rozhodla sa šetriť si z nich na nový bicykel (väčšiu časť zaplatia rodičia). Doteraz si našetrila 50€. Do dediny však prišli kolotoče a Ema sa chce povoziť na všetkých. Keď sa však chce zvieŕť, musí na to minúť peniaze, ktoré by mali ísť do jej pokladničky. Ema sa rozhodla, že vezme, koľko bude potrebovať a to, čo jej ostane, bude na nový bicykel. Vybrala teda všetky peniaze z pokladničky a išla na kolotoče. Po celom dni s rozčarovaním zistila, že z jej peňazí už neostala ani minca. Kde urobila chybu?

Matej má 18 rokov a práve skončil strednú školu. Keďže sa vyučil za automechanika, a okamžite zamestnal, začal premýšľať o kúpe auta. Napriek tomu, že dielňa, v ktorej pracuje, sa nachádza v susedstve a počas dňa absolvuje nanajvýš návštevu potravín a kamarátov, ktorí bývajú vo vzdialenosti do 2 km, rozhodol sa pre kúpu auta. Presvedčili ho o tom kolegovia, ktorí však dochádzajú z okolitých miest. Ako automechanik vraj musí reprezentovať svoje povolanie. Matej však ešte stále nemá našetrených dostatok peňazí na kúpu auta v hotovosti. Požiadal teda o úver v banke. Úver aj dostal a auto si kúpil. O dva mesiace sa majiteľ autodielne rozhodol, že podnikanie ukončí. Toto rozhodnutie spôsobilo, že automechanici prišli o prácu. Matej nedostal svoj očakávaný plat, avšak úver musel platiť. Bolo správne rozhodnutie, že si vzal úver, aj keď nemal ešte našetrené peniaze?

Ešte predtým, ako sa budeme rozhodovať, musíme mať dostatok informácií a uvedomovať si dôsledky toho, čo môže nastať. To, že dnes máme v rukách peniaze, už zajtra nemusí byť pravda. Vždy musíme predvídať udalosti. Pochopili sme už, ako funguje príjem, že nie každý dostáva rovnaké množstvo peňazí. Na druhej strane však stoja ceny, ktoré ovplyvňujú naše správanie sa k peniazom.

Ceny

Každý z nás chodí do obchodu. Niektorí navštevujeme radšej menšie obchody, niektorí väčšie. Obchody nám ponúkajú rôzne veci, ktoré potrebujeme pre našu existenciu a my sme ochotní za tieto veci zaplatiť. Prečo za ne platíme a nedostávame ich zadarmo? V predošlej kapitole sme sa dozvedeli, že naši rodičia pracujú, a tým pomáhajú zabezpečiť potreby všetkých ľudí okolo nás. Avšak obchod má svojich zamestnancov, ktorí pomáhajú poskytnúť ľuďom to, čo potrebujú. Naši rodičia dostávajú príjem a takisto pracovníci v obchodoch dostávajú príjem, aby mohli zabezpečiť svoje deti. Ich príjem zabezpečuje to, že zákazníci obchodu zaplatia za veci, ktoré v obchode nakúpia. Pri návšteve obchodu a zaplacením sme teda prispeli nielen k tomu, že máme veci, ktoré potrebujeme, ale aj k tomu, že pracovník obchodu bude môcť zakúpiť veci pre svoju domácnosť.

Keď vyhl'adáваме určitú vec, nezaujima nás iba to, kde ju chceme kúpiť. Keďže v dnešnej dobe si už môžeme kúpiť tú istú vec vo viacerých obchodoch, rozmýšľame o tom, koľko za túto vec zaplatíme – čiže aká je jeho cena. Ak chceme, aby náš osobný rozpočet vydržal až do konca mesiaca, snažíme sa nájsť najnižšie ceny. Preto navštevujeme viacero obchodov, aby sme zistili, ktorá cena je pre nás prijateľná. Prečo sú však ceny v jednotlivých obchodoch za rovnaké veci rozdielne? Odpoveď na túto otázku nám dávajú nasledujúce riadky

Trh, dopyt, ponuka

Ceny tovarov sa vytvárajú na trhu. Trh predstavuje miesto, kde sa vymieňajú tovary za peniaze. Ľudia, ktorí vyrábajú tovary a predávajú ich, sú predstaviteľmi ponuky. Naopak tí, ktorí tieto tovary potrebujú a chcú si ich zakúpiť, predstavujú dopyt. Ak si však chcú kúpiť nejaký tovar, musia najprv premýšľať o tom, koľko môžu za tovar zaplatiť, aby ich rozpočet

bol postačujúci. Naopak, ponúkajúci musia mať spočítané, koľko musia za tovar dostať, aby dokázali užiť seba. Predávajúci a kupujúci sa stretávajú na trhu a na základe dohody medzi ich dvoma cenami vznikne cena ktorá je prijateľná pre obidvoch. Z našej skúsenosti však vieme, že pri návšteve obchodu neponúkame cenu, ktorú sme ochotní zaplatiť, táto je už dávno stanovená. To preto, lebo dopytujúci a ponúkajúci sa na trhu nestretávajú jednotlivo, ale je ich veľké množstvo. Predávajúci aj kupujúci už dávno vedia, koľko peňazí môžu za určitý tovar pýtať a koľko ponúknuť. V prípade, že sa ich očakávania líšia, cena sa mení v priebehu času dovtedy, kým sa ich možnosti nestretnú.

Príklad:

Mama poslala Boriska do obchodu, aby zakúpil kávu. Dala mu na to 4€. V obchode Boris zistil, že káva stojí 6€. Mama mu dala 4€, pretože v rámci ich rodinného rozpočtu mala zrátané, že za kávu môže zaplatiť 4€. Vzdala sa tentoraz balíčka kávy, pretože bol pridrahý. O týždeň ho poslala do obchodu s rovnakou požiadavkou, avšak dala mu 5€, pretože rátala s vyššou cenou. Keď prišiel Boris do obchodu, cena už nebola 6€, ale 5€. Mohol si teda dovoliť kúpiť kávu a táto cena nenarušila rodinný rozpočet.

Prečo sa cena zmenila?

Obchodník stanovil prvú cenu kávy príliš vysoko. Keďže bola vysoká pre väčšinu jeho zákazníkov, neboli ochotní zo svojich rozpočtov zaplatiť 6€. Obchodník spozoroval, že káva sa nepredáva v dostatočnom množstve a rozhodol sa cenu znížiť. Cenu 5€ už zákazníci boli ochotní zaplatiť bez narušenia svojho rozpočtu.

Ako teda skutočne závisí cena od ponuky a dopytu po tovare?

Ak sa dopytované množstvo tovaru zvyšuje, cena rastie

Príklad:

Ak kávu kupuje stále väčšie množstvo ľudí, bude sa jej cena zvyšovať. Zvýšením ceny začne mať o ňu postupne záujem menej a menej ľudí, až sa dopyt zníži a dostane na úroveň ponuky

Ak sa dopytované množstvo tovaru znižuje, cena klesá.

Príklad:

Ak má o kávu záujem stále menej ľudí, obchodník zníži cenu. Pri nižšej cene o ňu neskôr bude mať záujem väčšie množstvo ľudí, až sa nakoniec dopyt po káve vyrovná ponuke kávy.

Ak cena rastie, tak sa ponúkané množstvo tovaru zvyšuje.

Príklad:

Stúpajúca cena kávy je príležitosťou, keď predávajúci ponúkajú stále viac s očakávaním vyšších ziskov

Ak cena klesá, tak sa ponúkané množstvo tovaru znižuje.

Príklad:

Pri znižujúcej sa cene kávy nemajú ponúkajúci dostatočnú motiváciu na zvyšovanie ponuky, pretože nepredpokladajú zvyšujúce sa zisky.

Nielen ponuka a dopyt ovplyvňujú ceny na trhu. Ten, kto chce začať predávať, sa musí rozhodnúť, ako stanoví ceny svojich tovarov. Cena, ktorú obchodník zvolí, by mala vychádzať z jeho nákladov, z cien konkurencie a očakávaní kupujúcich. Náklady musí vynaložiť na to, aby mohol konečný tovar ponúkať. Pri výrobe potrebuje určitý materiál, ktorý je potrebné zakúpiť. Ak má zamestnancov, musí im zabezpečiť mzdy za ich prácu. Okrem toho musí platiť za elektrinu, vodu, plyn a iné prevádzkové náklady. Ceny tovarov teda musia byť stanovené tak, aby z ich predaja získal dostatočné množstvo peňazí na úhradu nákladov. Keby bola cena tovaru na úrovni jeho nákladov, síce by vyrovnal svoje náklady, avšak nezarobil by nič na svoju existenciu. Preto musí byť cena stanovená vyššie, nie však príliš vysoko. Ak by bola oveľa vyššia ako u ostatných obchodníkov, ktorí predávajú rovnaký tovar, nikto by k nemu nechodil nakupovať. Preto musí svoje ceny prispôbiť aj konkurencii. Ak stanoví cenu nižšie ako konkurencia, znamená to, že chce získať väčší podiel na trhu, pretože k nemu bude chodiť nakupovať viac ľudí. Vyššie ju stanoví napríklad v prípade uvádzania nového tovaru, ktorý ešte konkurencia neponúka.

Ako rozlíšime, ktoré informácie sú vo vzťahu k cenám pre nás dôležité?

V dnešnej dobe obchodníci využívajú rôzne praktiky, aby zvýšili svoje zisky.

- Stanovujú ceny tak, aby vyzerali prijateľnejšie. Napríklad neudajú cenu 20€, ale 19,95€.
- Uvádzajú na cenovke dve ceny, jedna je uvádzaná ako pôvodná cena a druhá, výraznejšia, je súčasná cena. Tým chcú vyvolať dojem, že tovar je lacnejší ako bol predtým. To, že uvádzajú staršiu cenu vyššiu, nemusí byť vždy pravda.
- Snažia sa prilákať zákazníkov prostredníctvom výrazných tabúľ, reklám a nápisov so zvýraznenými znižovanými cenami.

- Ponúkajú balíčky, v ktorých sa skrývajú viaceré výrobky. Cena balíčka môže byť celkovo nižšia, ako keby sme si zakúpili každý výrobok zvlášť. Ale v skutočnosti sa v balíčku môžu nachádzať aj také výrobky, ktoré ľudia veľmi nekupujú a my by sme ich pravdepodobne takisto nekúpili.
- Niektoré výrobky ponúkajú za nízke ceny a iné výrobky za ceny vysoké. Nízke ceny zvýraznia, a tým prilákajú ľudí, ktorí si však popri tom nakúpia aj iné výrobky – za vyššie ceny.
- Uvádzajú ceny bez DPH – daň z pridanej hodnoty, čím ľahšie zmätú zákazníka.
- Pridávajú k výrobkom rôzne darčeky, aby v zákazníkovi vyvolal pocit, že by si mal nabadúce niečo kúpiť.
- Prostredníctvom pracovníka na ulici ponúkajú svoje produkty alebo služby. Najprv nadviažu priateľský rozhovor a následne prejdú k ponúkaniu služby za výhodnú cenu.

Ako sa uchrániť a nepodľahnúť týmto lákadlám?

- Predtým, ako navštívime predajňu, musíme si ujasniť, čo ideme nakúpiť a koľko na to môžeme minúť.
- Pri znížených cenách si musíme byť istí, že výrobok využijeme.
Napríklad nekupujeme veľké balenie jogurtov, ak zjeme jeden jogurt za týždeň – minimálna doba trvanlivosti uplynie a výrobky nakoniec zahodíme.
- Ceny si porovnávame aj s inými predajňami rovnakého tovaru. Aj keď sme zvyknutí na jednu predajňu po dlhú dobu, treba občas zamieriť do inej, aby sme mohli porovnať, či sa ceny nezmenili.
3 mesiace chodíme na nákupy do obchodu ABC, pretože pred 3 mesiacmi tam boli najlacnejšie jogurty. Po 3 mesiacoch však prídeme do obchodu DEF a vidíme, že ceny v ABC sú teraz oveľa vyššie ako v DEF.
- V potravinách sledujeme gramáž výrobkov – balenia výrobkov môžu naoko vyzeráť inak, ako je skutočný obsah.
Napríklad tavený syr sa predáva v dvoch baleniach. Jedno je malé a druhé veľké, malé balenie stojí 1€ a má 100 gramov. Veľké balenie stojí 1,80€ a vyzerá byť dvojnásobne väčšie ako malé. Preto sa nám zdá ponuka výhodná. Gramáž veľkého balenia je však iba 150 gramov. Oplatí sa nám kúpiť dve malé balenia.

- Pozor na marketingových pracovníkov, majú dobré komunikačné zručnosti a vedia v nás vyvolať záujem – ak nás nechcú nechať odísť, treba im dať jasný signál, že o konkrétny výrobok nemáme záujem a znížené ceny nás neprilákajú.

Tieto upozornenia môžeme priradiť k spôsobu ochrany spotrebiteľa. Ďalšie spôsoby, ako sa vyvarovať nožnej manipulácii zo strany výrobcov a ponúkajúcich, si uvedieme v kapitole Ochrana spotrebiteľa.

Úlohy:

1. Spomeňme si na prípady, keď sme ľutovali naše rozhodnutie kúpiť výrobok alebo využiť služby. Akú chybu sme urobili a ako sa zachováme nabudúce?
2. Má niekto v našom okolí problémy s financiami? Ak vieme, prečo, skúsme porozmýšľať, kde urobil chybu. Ako by sme sa zachovali my v podobnej situácii?
3. Stretli sme sa už s niektorou z cenových praktík, ktoré využívajú obchodníci? Ako sme reagovali? Ako budeme reagovať nabudúce?
4. Navštívme spolu s kamarátmi obchodné centrum. V ňom sa rozdeľme a každý z nás bude mať za úlohu nájsť čo najviac spôsobov, ako sa obchodníci snažia zvýšiť svoje predaje. Skúsme si všímať aj iné veci ako ceny – napríklad vzhľad, správanie predavačiek a podobne.

Slovník

Spotrebiteľ – človek, ktorý spotrebúva nejaký tovar

Finančné rozhodnutia – rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú naše financie, čiže peniaze

Plat – príjem zo zamestnania

Náklady – prostriedky, ktoré musíme vynaložiť na nejakú činnosť

Prevádzkové náklady – náklady na stály chod firmy

Konkurencia – účastníci trhu, ktorí medzi sebou súťažia, aby mali vyššie príjmy, viac zákazníkov a podobne

Mzdy – označenie príjmu

Materiál - suroviny

Podiel na trhu – množstvo zákazníkov

Daň z pridanej hodnoty – platba, ktorú platia ľudia štátu z hodnoty výrobku

Minimálna doba trvanlivosti – čas, dokedy vydrží výrobok čerstvý

Gramáž – hmotnosť výrobku v gramoch

3. Plánovanie a hospodárenie s peniazmi

- **Rozpočet**
- **Ako hospodárne využiť náš príjem**
- **Plánovanie príjmov a výdavkov**
- **Banka a jej služby**
- **Metódy platenia**

Osobné financie

Predtým, ako sa zameriame na prostriedky, s ktorými hospodári rodina, zamyslíme sa nad prostriedkami, ktoré máme my sami. Rodičia nám dávajú vreckové a z tohto vreckového musíme pokryť naše potreby. Pre rodičov nie je ľahké odhadnúť, koľko peňazí potrebuje mladý človek. V dobe, keď boli mladí oni, mali ľudia odlišné potreby. Samozrejme, potrebovali si zabezpečiť stravu, dopravu, oblečenie, ale nepoznali mobilné telefóny, počítače a videohry. Preto je výška vreckového záležitosťou osobného dohovoru medzi rodičmi a deťmi. Rodičia sa snažia svojim deťom poskytnúť také vreckové, aby ich základné potreby boli uspokojené. Deti však často protestujú, pretože vplyvom okolia majú vyššie požiadavky, ako ich rodičia dokážu pokryť. Na stanovenie vreckového je potrebný otvorený rozhovor medzi rodičmi a deťmi a výpočet prostriedkov, ktoré deti potrebujú. Predtým, ako budeme vedieť rozdeliť peniaze na ďalší mesiac, musíme vedieť, koľko sme dostali a spotrebovali predošlý mesiac. Keď dostaneme peniaze, zapíšeme si dátum a koľko sme dostali. Vždy, keď niečo zakúpime, zapíšeme si dátum a výšku nášho výdavku – napríklad do poznámkového bloku, do telefónu alebo do počítača. Takto na konci mesiaca vidíme, kedy a v akej výške môžeme očakávať náš príjem a naše výdavky do ďalšieho mesiaca.

Príklad:

Boris dostáva od rodičov 40 € na mesiac. Má 16 rokov a chodí na strednú školu. Z tejto sumy musí zaplatiť mobilný telefón, občas si zájde do kina alebo na hamburger.

Príjem:

1.4. Vreckové od rodičov 40€

Výdavky:

2.4. Kredit do telefónu 10€

5.4.Kino 5 €

5.4. Hamburger 3€

15.4. Hamburger 4€

21.4. Kino 5€

25.4. Kino 5€

25.4. Hamburger 3€

Na konci mesiaca spolu:

Mobilný telefón 10 €

Kino 15 €

Hamburger 10€

Zostane mu: 5€

Tak, ako premýšľame sami za seba, premýšľa aj rodina spoločne. Rodičia majú príjem a ten sa rozdeľuje podľa potrieb rodiny:

Príklad:

Mama pracuje ako učiteľka. Jej mesačný príjem je 500 €. Otec pracuje ako automechanik. Jeho príjem je 800 €. Majú dve deti. Anička chodí na základnú školu a do tanečného krúžku. Janko chodí na strednú školu a hrá hokej. Mama cvičí aerobik a otec chodí na futbal. Bývajú v rodinnom dome. Ako rodičia rozdelia svoj príjem na potreby celej rodiny?

Riešenie:

Spolu majú rodičia 1550 € na mesiac.

Benzín do auta (doprava) – 100€

Potraviny - 600 €

Ošatenie – 100 €

Nájomné, energie – 250 €

Telefóny – 50€

Aničkin tanečný krúžok – 50€

Jankov hokej – 50€

Mama aerobik – 30€

Otec futbal – 30€

Spolu výdavky - 1260€

Po mesiaci im zostane 1550€ - 1260€ =290€

Takto vidíme, ako rodina spoločne využíva prostriedky, ktoré rodičia zarobia. Toto rozdelenie sa nazýva rodinný rozpočet.

Nie vždy sa však stáva, že rodina má rovnaké príjmy ako výdavky. Niektoré platby sa totiž nevykonávajú každý mesiac. Môžu sa platiť napríklad raz za rok alebo za 6 mesiacov. S tým, že výdavky sa počas roka menia, rodina musí počítat' a uchovávat' si v zálohe peniaze. Preto rodinný rozpočet musí zahŕňať aj ušetrené prostriedky. V prípade, že príjmy rodiny nie sú dostatočné na všetky výdavky, musí rodina premýšľať o iných spôsoboch riešenia. Tými sa ale budeme zaoberať v kapitole Úver a dlh.

Dozvedeli sme sa, čo je rozpočet a ako s ním hospodáriť. Pozrime sa trochu hlbšie na to, ako ho čo možno najužitočnejšie rozvrhnúť.

Všetci si v živote kladieme otázku, či budeme mať vždy dostatok peňazí na to, čo budeme potrebovať. V období, keď dostávame peniaze od rodičov vo forme vreckového, je pre nás podstatné, aby sme si vystačili do ďalšieho vreckového a zároveň sa snažíme ušetriť si z neho časť, ktorá sa nám môže zísť o pár týždňov neskôr. Podobne je to aj neskôr, keď začneme chodiť do práce. Výška vreckového je väčšinou nižšia ako bude náš príjem zo zamestnania, ale neskôr budeme mať aj vyššie výdavky. Ak sa naučíme hospodáriť s vreckovým, budeme vedieť hospodáriť aj s príjmom zo zamestnania. Na to, aby sme vedeli hospodáriť počas jedného mesiaca, roka, ale aj počas viacerých rokov, musíme si vytvoriť plán. Pri vytváraní plánu si musíme ujasniť, čo chceme získať v blízkej dobe a čo neskôr. Na to, aby sme dosiahli ciele v budúcnosti, musíme myslieť najprv na prítomnosť. Potrebujeme si zabezpečiť súčasné bývanie, stravu, vzdelanie, dopravu, zdravie a podobne. Následne môžeme myslieť na vzdialenejšie ciele, ako je kúpa auta, rodina a dôchodok.

Príklad:

Natália má 25 rokov, práve skončila vysokú školu a začala chodiť do zamestnania. Jej mesačný príjem je 800€. Počas mesiaca potrebuje zaplatiť nájom vo výške 200€, faktúru za telefón vo výške 30€, 300€ na stravu, 50€ na oblečenie, 30€ na dopravu. O 2 roky plánuje kúpu auta v hodnote 6000€. Ako bude hospodáriť? Po zaplatení pravidelných mesačných výdavkov jej zostane $800€ - 610€ = 190€$. Ak si bude tieto prostriedky ukladať, za rok si ušetrí $190€ \times 12 \text{ mesiacov} = 2280€$. Auto si chce kúpiť za vlastné peniaze. Ak bude sporiť 2 roky, ušetrí $2 \times 2280 = 4560€$. To však nebude stačiť. Preto bude musieť počkať ešte rok

a potom bude mať nasporených $3 \times 2280\text{€} = 6840\text{€}$. Takto si bude môcť kúpiť auto, hoci o trošku neskôr, ako zamýšľala. Už sa pripravuje na to, aby si mohla zakúpiť auto.

Ľudia už celé veky premýšľajú o tom, ako čo najlepšie naplánovať svoje príjmy a výdavky. U niektorých sa hromadia peniaze a u niektorých zasa chýbajú. Na to, aby peniaze boli vždy tam, kde ich je treba, slúžia banky.

Banka a jej služby

Pri vytváraní plánov do budúcnosti prichádzame na to, že niektoré tovary alebo služby je pomerne ťažké získať, pretože ich cena je veľmi vysoká. Ak si chceme v budúcnosti kúpiť dom, museli by sme veľa rokov šetriť, ale my predsa chceme mať svoje bývanie ešte predtým, ako budeme starí. Podobne je to napríklad s autom. Ak auto potrebujeme už dnes, nemôžeme čakať, kým si naň nasporíme, pretože to môže trvať pekných pár rokov. Naopak, v prípade, že hospodárime úsporne a v našich rukách sa hromadia peniaze, ktoré nevyužijeme okamžite, chceme, aby boli pod ochranou, aby sme ich mohli využiť v budúcnosti. V týchto a podobných situáciách nám môže pomôcť banka s jej službami.

Banka je miesto, kde je možné požiadať o radu alebo pomoc v prípade, ak naše príjmy nie sú v súlade s našimi plánmi. Treba však túto pomoc dostatočne zvážiť, pretože **za každú službu sa musí platiť**. Čo nám ponúka banka?

Predovšetkým si v banke môžeme uložiť svoje peniaze na bankovom účte. Väčšina ľudí má otvorený bežný účet, na ktorý môže kedykoľvek svoje peniaze vložiť a z ktorého ich môže vybrať. Takto má svoje peniaze vždy prístupné. Väčšine trvalo zamestnaných ľudí naň prichádza príjem zo zamestnania a vyplácajú z neho pravidelné platby, ako je napríklad nájomné, elektrina, voda, faktúry za telefón a podobne. Okrem toho používajú ľudia aj termínovaný účet, na ktorý si ukladajú peniaze, ktoré počas mesiaca nebudú potrebovať a môžu si ich vybrať za určitú stanovenú dobu (napríklad o mesiac, o pol roka, o rok). O podmienkach, výhodách aj nevýhodách tohto typu účtu oboznámi vždy pracovník banky.

Za využívanie účtu banka spravidla požaduje pravidelný poplatok. Preto sa pred otvorením účtu musíme zamyslieť nad tým, či výška poplatku nie je príliš vysoká v porovnaní s peniazmi, ktoré máme uložené na účte.

Ak ľuďom chýbajú peniaze, žiadajú o úver. Úverom sa budeme zaoberať v kapitole Úver a dlh.

Doteraz sme v súvislosti s platbami za tovary a služby spomínali iba platby v peniazoch. Ak vykonávame platby v peniazoch vo forme bankoviek a mincí, nazývame to platbou v hotovosti. Ak máme hotovosť na svojom bankovom účte, potrebujeme si ju z účtu vybrať. K účtu, ktorý máme otvorený v banke, dostaneme kartu, ktorá nám umožňuje využiť peniaze na účte aj bez návštevy banky. Táto karta sa nazýva debetná a má svoje číslo a bezpečnostný kód na opačnej strane. V prípade, že si potrebujeme vybrať peniaze z nášho účtu, využívame najčastejšie bankomat. Bankomaty sa nachádzajú vo väčšine obchodných centier, ale aj na peších zónach či pri budovách bánk. Pred použitím bankomatu musíme vedieť štvormiestny PIN kód, ktorý je jedinečný pre každú kartu. Tento kód, ktorý je utajený a banka ho pri vytváraní účtu vydá iba majiteľovi účtu, nás chráni pred zlodejmi, ktorí by mohli našu kartu v prípade našej nepozornosti zneužiť. Snažíme sa preto uchovávať si ju na mieste, ktoré je bezpečné, a vieme, že ju tam vždy nájdeme (peňaženka). Pri použití bankomatu sledujeme, či sa niekto nenachádza v našej blízkosti tak, aby videl, aké čísla a údaje zadávame. Postupujeme nasledovne:

1. vložíme kartu do medzery na bankomate - čítačky a čakáme
2. na obrazovke sa objaví otázka, aký jazyk chceme zvoliť – zvolíme slovenský
3. zadáme štvormiestny PIN kód
4. zvolíme možnosť pre výber hotovosti
5. zvolíme čiastku – buď vyberieme z ponúknutých možností, alebo zvolíme vlastnú
6. pre možnosť s potvrdenkou alebo bez potvrdenky sa rozhodneme na základe potreby dokladu o výbere (spravidla je vhodnejšie vyžiadať si potvrdenku, v prípade neskorších nezrovnalostí údajov na našom účte máme doklad o tomto výbere)
7. počkáme, kým bankomat kartu vráti z bankomatu a zoberieme si peniaze a potvrdenku (prípadne skontrolujeme údaje na potvrdenke).

V prípade, že sa v niektorom z týchto krokov zmýlime, nie je potrebná panika. Voľba sa dá stornovať, avšak musíme postupovať od začiatku. V prípade, že sa zmýlime v PIN kóde, máme možnosť zadať ho ešte dvakrát. Neriskujme, ak si nie sme istí kódom, pretože po troch nesprávnych voľbách nám bankomat už kartu nevráti. V tom prípade kontaktujeme banku a tá vyrieši našu situáciu. Vydá nám pôvodnú alebo novú kartu, avšak počas doby, keď banka rieši náš prípad, nám karta môže chýbať. Ak nie je možné, aby sme pre výber peňazí navštívili

bankomat, navštívime pobočku našej banky a v nej požiadame o výber peňazí. Pracovník banky nám ich vydá po predložení občianskeho preukazu.

Okrem platby v hotovosti však využívame aj iné spôsoby, ktoré si spomenieme v nasledujúcich riadkoch.

Platba prevodom z účtu na účet

Na tento typ platby potrebujeme mať predovšetkým otvorený bankový účet. Ak platíme niekomu, kto má tiež bankový účet, môžeme zaplatiť bez toho, aby sme si vybrali hotovostné peniaze z účtu. Táto platba sa dá vykonať prostredníctvom osobnej návštevy banky a následnom požiadaní pracovníka banky o vykonanie platby. Na tento účel má banka pripravené tlačivo, v ktorom je potrebné vyplniť údaje o prevode. Uvádzame v ňom číslo nášho účtu, účtu prijímateľa platby, variabilný symbol, konštantný symbol, dátum splatnosti, prípadne poznámku písanú slovne, ktorá má charakterizovať samotnú platbu, dátum, keď je príkaz na úhradu predkladaný a podpis majiteľa (alebo disponenta účtu). V prípade, že si nie sme istí údajmi, ktoré máme zapísať do jednotlivých políček platobného príkazu, požiadame o pomoc pracovníka banky a ten nám ochotne pomôže tlačivo vyplniť.

Platba platobnou kartou

Kartu k bankovému účtu, ktorú používame na výber peňazí z bankomatu, nazývame aj debetnou kartou. Pri platení v predajni, ktorá má terminál, je možné zaplatiť vložení karty do terminálu. Na obrazovke terminálu sa objaví žiadosť o PIN kód (rovnaký ako v prípade výberu z bankomatu) a po jeho zadaní obyčajne stlačíme zelené tlačidlo na tomto prístroji. Platba sa uskutoční priamo z účtu a pracovník predajne nám odovzdá blok z registračnej pokladne spolu s potvrdením platby z účtu. V niektorých prípadoch sa namiesto PIN kódu vyžaduje podpis majiteľa (alebo disponenta) účtu. Pri zadávaní PIN kódu musíme byť opatrní, aby náš kód nevidela iná osoba.

Kreditná karta

Kreditná karta je formou využívania úveru od banky, dá sa priradiť aj k metódam platenia. Keďže prostredníctvom banky máme prístupné peniaze, ktoré je možné čerpať do

určitej výšky, touto kartou môžeme zaplatiť obdobne ako kartou k bežnému účtu (debetnou kartou). **Za tieto požičané peniaze však musíme zaplatiť a vrátiť ich späť! Okrem toho pri jej využívaní na výber hotovosti platíme poplatok!**

Internetbanking

Platba prostredníctvom internetbankingu je v podstate prevod z účtu na účet. Rozdiel je však v tom, že prevod vykonáme v pohodlí domova alebo v práci. Cez internet máme vstup ku svojmu účtu a vďaka bezpečnostným prvkom je relatívne bezpečný. Ako využívať internetbanking, si vysvetlíme v nasledujúcom odseku.

Internetbanking

Väčšina ľudí ho používa kvôli nízkym cenám a pohodliu, s akým môže uskutočniť platby hoci aj z domova.

- Pri zakladaní účtu máme možnosť vybrať si, či internetbanking budeme alebo nebudeme využívať.
- Banka ho aktivuje a vydá nám prihlasovacie údaje (môže to byť GRID karta s maticou číselných kombinácií, čítačka kariet alebo môžeme využívať pri každom vstupe na svoj účet SMS službu, prostredníctvom ktorej pri vstupe na účet vždy obdržíme kód na svoj telefón)
- Zadáme internetovú adresu našej banky a zvolíme možnosť internetbanking. Zobrazí sa okno na prihlasovanie. Zadáme naše prihlasovacie údaje (prihlasovacie meno k účtu, heslo)
- Sme presmerovaní na náš účet a vidíme základné informácie:
 - Číslo účtu
 - Názov účtu
 - Oprávnenosť – či som majiteľ alebo disponent
 - Stav účtu – aký je súčasný zostatok peňazí na účte
- Pre rôzne voľby máme tlačidlá, ktoré sú presne pomenované pre konkrétnu operáciu
 - Detail účtu – podrobné informácie o účte
 - Úhrada – ak chceme niekomu zaplatiť

Pohyby na účte – zobrazí, koľko, kedy, od koho na účet prišlo a rovnako aj platby, ktoré z účtu odišli

Výpisy z účtu – banka podáva klientovi súhrnnú informáciu o stave prostriedkov a pohyboch na účte za posledné obdobie. Tento je možné vyžiadať aj v tlačenej forme.

Trvalý príkaz – ak chceme pravidelne posielat' na iný účet sumu v stanovenej výške a v stanovený dátum z nášho účtu

Ďalšie služby

- Cez internetbanking máme prístup k viacerým produktom našej banky. Máme tak prehľad o svojich bežných aj termínovaných účtoch, o úveroch, úhradách, inkasách, ale môžeme si cez neho napríklad aj dobiť kredit na mobilnom telefóne.

Pri používaní internetbankingu dbáme na zvýšenú bezpečnosť!

- **Pri vstupe na účet musí byť v príkazovom riadku adresa začínajúca https:// - to znamená, že stránka je šifrovaná (nie http://)**
- **Uchováваме si prihlasovacie údaje buď v hlave alebo na mieste, kde nemá nikto iný prístup (nie vo vrecku nohavíc alebo v telefóne)**
- **Neukazujeme kamarátom a spolužiakom prístup na náš účet, lebo môžu naše údaje ľahko zneužiť**
- **Podobne je to s cudzími ľuďmi. Nie je vhodné používať internetbanking v obchodných centrách alebo počítačových centrách, kde sa okolo nás nachádza veľké množstvo ľudí.**
- **Ak odchádzame od počítača, na ktorom sme pracovali so svojim účtom, presvedčme sa, že sme sa odhlásili zo systému internetbankingu banky.**
- **Ak dostávame e-maily, ktoré nás vyzývajú k prezradeniu prihlasovacích údajov (meno, číslo účtu a heslo), neodpovedáme a neposkytujeme tieto údaje**

Okrem týchto metód platenia sa využíva aj veľké množstvo iných metód, tie nebudeme spomínať vzhľadom na to, že ich použitie si vyžadujú špeciálne typy operácií.

Úlohy:

1. Vytvorme si vlastný rozpočet na 1 mesiac a následne na 1 rok.

2. Skúsme si vytvoriť plán do budúcnosti – čo chceme dosiahnuť, získať. Stanovme si konkrétne veci, ktoré chceme, kedy a aj ich cenu (ak nevieme ceny, spýtame sa učiteľky).
3. Požiadajme rodičov, aby nám pri budúcom výbere z bankomatu ukázali, ako postupujú.
4. Akú metódu platenia využívajú najčastejšie naši rodičia? Prečo?
5. Stali sa naši rodičia v minulosti obeťou útoku na ich bankový účet? Akým spôsobom?

Slovník:

Nájomné – platba za bývanie v cudzom byte

Faktúra – doklad, ktorý prikazuje zaplatiť za tovar alebo službu, ktorá je nej uvedená

Rozpočet – rozpis príjmov a výdavkov – minulých alebo očakávaných

Bežný účet – bankový účet, z ktorého si peniaze môžeme vybrať, kedy chceme

Termínovaný účet – bankový účet, z ktorého môžeme vybrať peniaze iba k určenému dátumu

Poplatok – cena za určitú službu

Hotovosť – peniaze, ktorých sa môžeme dotknúť, bankovky, mince

Debetná karta – karta, ktorá reprezentuje peniaze na našom účte

Čítačka – zariadenie pre vloženie karty do bankomatu

Bezpečnostný kód – ochranné číslo karty

Bankomat – prístroj pre výber hotovosti

PIN kód – štvormiestny kód, vie ho iba majiteľ alebo disponent účtu

Tlačivo - formulár

Variabilný symbol – číslo, ktoré bližšie určuje, o akú platbu ide

Konštantný symbol – číslo, ktoré hovorí o type platby

Dátum splatnosti – pri úhrade je to dátum, ku ktorému žiadame platbu vykonať

Príkaz na úhradu – prevodný príkaz na účel prevodu z účtu na účet

Disponent účtu – nevlastní účet, ale má právo s ním narábať podľa určenia majiteľa (napríklad vybrať peniaze, ale iba do určitej výšky)

Terminál – zariadenie v predajniach, ktoré umožňuje platiť debetnou alebo kreditnou kartou

4. Úver a dlh

- Úver
- Kreditná karta
- Hypotéka
- Leasing

Táto kapitola je venovaná získavaniu finančných prostriedkov v prípade, že ich potrebujete, ale momentálne ich nemáte dosť. Po jej preštudovaní by ste mali vedieť, kde a za akých podmienok prostriedky môžete získať.

Ak človek chce používať nejakú vec, tak si ju môže požičať alebo kúpiť. Ukážeme si to na príklade bicykla. Ak sa chceme cez víkend bicyklovať a nemáme bicykel, môžeme poprosiť kamaráta, aby nám na víkend bicykel požičal. Táto možnosť má tú výhodu, že bicykel nám nemusia rodičia kúpiť – potrebovali sme ho len na 2 dni a kupovať bicykel len na 2 dni by bolo veľmi nevýhodné. Takisto výhodou je to, že ak sa o bicykel budeme dobre starať, tak nám ho kamarát znovu požičia, ak ho budeme potrebovať. Znamená to toľko, že k požičanej veci, tej ktorá nie je naša, sa musíme správať zodpovedne tak, aby jej majiteľovi nevznikla žiadna škoda tým, že ju používame. Ak bicykel poškodíme alebo stratíme, tak rodičia musia zaplatiť opravu alebo kúpiť nový bicykel. Ak tak neurobíme, kamarát nám nabudúce bicykel nepožičia, lebo bude mať s nami zlé skúsenosti .

Druhá možnosť je ak sa chceme bicyklovať pravidelne každý víkend a nechceme byť závislí od toho, či nám kamarát bicykel požičia, alebo nie, tak poprosíme rodičov, aby nám bicykel kúpili. Je to najjednoduchšia možnosť v prípade, ak majú našetrené peniaze, alebo dostatočne vysoký príjem na nákup potrebnej veci. Ak napr. bicykel stojí 300 Eur a rodičia majú spolu mesačný príjem 2 000 Eur, nie je problém z tohto mesačného príjmu bicykel kúpiť. Takisto, ak napr. predtým z príjmu 2000 EUR pol roka odkladali po 50 Eur, tak budú mať dosť peňazí na nákup bicykla. Výhoda takéhoto nákupu je tá, že tovar je ihneď náš, a nie sme nikomu nič dlžní a nemusíme vrátiť žiadny dlh a ani kúpený tovar. Nevýhodou je to, že nie vždy mesačný príjem postačuje na okamžitý nákup toho, čo potrebujeme. Čo ak si niekto chce kúpiť dom, alebo byt? Ak si niekto chce kúpiť napr. byt alebo dom, tak musí šetriť aj niekoľko desiatok rokov, kým by našetril dostatočné množstvo peňazí a v takomto prípade nemôže danú vec počas doby šetrenia využívať. Toto je predovšetkým problém mladých ľudí,

ktorí ešte nemajú naštrené peniaze, ale majú záujem osamostatniť sa, založiť si rodinu a bývať vo svojom byte alebo dome.

V prípade, že človek alebo rodina potrebuje peniaze a chýbajú mu, môže požiadať o úver v banke alebo v inej spoločnosti, ktorá úver poskytuje. O úver však môže žiadať iba ten, kto je dostatočne zodpovedný. Úver predstavujú peniaze, ktoré požičiava banka klientovi (zákazníkovi). On však musí tieto peniaze postupne vrátiť, a to spôsobom, ktorý určí banka a banka ich poskytne iba vtedy, ak je pre ňu klient spoľahlivý. Ten musí ešte na začiatku dokázať, že má príjem, ktorý bude stačiť na postupné zaplatenie úveru v priebehu niekoľkých mesiacov alebo rokov. Predtým, ako sa rozhodneme o úver požiadať, musíme si byť istí, že ho naozaj potrebujeme a že sme schopní tento úver splácať.

Úvery ľudia poberajú na rôzne účely, v rôznej výške a na rôzne dlhé obdobie. Na jednej strane o ne žiadajú pri bežných potrebách na zabezpečenie chodu domácnosti, na nákup tovarov a služieb bežnej spotreby – napr. bicykel, práčka, chladnička, dovolenka a pod. Na druhej strane si prostredníctvom nich zaobstarávajú veci, ktorými sú napríklad domy, byty, autá a podobne - to znamená tovary, ktoré stoja viac peňazí a dajú sa využívať dlhšie. Najčastejšie typy úverov, s ktorými sa môžeme stretnúť:

- Spotrebný úver
- Hypotekárny úver
- Kontokorentný úver
- Kreditná karta
- Leasing

1. Spotrebný úver je úver na nákup vecí bežnej spotreby – práčka, chladnička a pod. Klient dokazuje schopnosť úver splácať – obyčajne dokladom o svojom príjme. Tento úver sa poskytuje maximálne na 10 rokov.
2. Hypotekárny úver – je úver poskytovaný na nákup domu, bytu, pozemku a klient zaňho ručí nehnuteľnosťou. Tento úver sa poskytuje maximálne na 30 rokov.
3. Kontokorentný úver – je kombináciou bežného účtu a úveru. Aby klient nemusel žiadať vždy o nový úver, tak môže zo svojho účtu vybrať viac peňazí ako tam vložil. Výšku sumy, ktorú si takto môže požičať, musí odsúhlasiť banka. Používa sa na

preklenutie dočasného nedostatku peňazí. Nie je potrebné ho splácať pravidelnými splátkami

4. Kreditná karta – podobá sa na kontokorentný úver, ale v tomto prípade sa úver poskytuje z osobitného účtu – nie z bežného – a klient spláca úver pravidelnými splátkami. Používa sa predovšetkým pri platení platobnou kartou. V tejto súvislosti je potrebné si uvedomiť rozdiel medzi debetnou a kreditnou kartou. Debetnú kartu vydáva banka k bežnému účtu, na ktorom si ukladáme peniaze. Kreditná karta sa vydáva k účtu, z ktorého len čerpáme úver.
5. Leasing je vlastne prenájom. Poskytovateľ leasingu – prenajímateľ poskytne príjemcovi – nájomcovi určitý predmet (hnutel'ný alebo nehnuteľný) na používanie, a ten túto vec postupne spláca, pričom prenajímateľ zostáva majiteľom prenájatého predmetu. Medzi prenajímateľom a nájomcom sa uzatvára zmluva. Po jej uplynutí spravidla prenajímateľ nájomcovi predá prenájatý predmet za zostatkovú cenu.

Ako už bolo spomenuté, banka neposkytne úver hocikomu, ale len tomu klientovi, ktorý je schopný úver načas a v plnej výške vrátiť. Preto pred poskytnutím úveru banka preveruje schopnosť klienta úver splácať. K základným údajom, ktoré si banka overuje, patrí:

1. Totožnosť klienta
2. Potvrdenie o príjme zo zamestnania
3. Výpisy z účtu inej banky alebo výplatné pásky, dokladujúce pravidelný mesačný príjem za posledné 3 mesiace
4. Doklad o pravidelnej platbe (napr. SIPO, účet za telekomunikačné služby atď.)

Tieto údaje sú potrebné na to, aby banka vedela posúdiť schopnosť klienta úver splatiť v plnej výške a načas. Totožnosť klienta overuje predovšetkým preto, aby vedela komu úver poskytuje a či má žiadateľ aspoň 18 rokov. Potvrdenie o príjme potrebuje preto, aby vedela posúdiť, či má klient každý mesiac dostatok peňazí na to, aby zabezpečil svoje základné potreby a ešte mu zostalo na splácanie dlhu. Doklady o pravidelných platbách potrebuje banka na to, aby vedela posúdiť disciplínu splácania dlhov klienta.

Informácie o klientoch, ktorí nesplácajú svoje úvery, si banky navzájom medzi sebou vymieňajú. Robia to z toho dôvodu, aby klient nežiadal o úver najprv v jednej banke, v tejto banke ho nesplatil, a potom nežiadal o úver v inej banke. Tieto údaje sa uchovávajú v Centrálnom registri dlžníkov, kde sa zhromažďujú základné údaje o úvere a dlžníkovi.

Pre klienta banky je veľmi dôležité, aby sa do takéhoto zoznamu nedostal, pretože ak sa v ňom objaví jeho meno, vystavuje sa nebezpečenstvu, že ďalší úver nedostane. Údaje sa v registri uchovávajú do splatnosti dlžnej sumy a potom sa 5 rokov archivujú.

Porovnanie výhodnosti úveru

Keďže banky ponúkajú úvery s rôznymi podmienkami, je dôležité pre klienta porovnať si podmienky jednotlivých bánk.

Najjednoduchší spôsob je približné porovnanie úverov na základe ročnej úrokovej sadzby.

Postup je založený na 2 krokoch:

V prvom kroku vyrátame celkové percento za celé obdobie.

	A	B	C	D
Výška úveru	100 000	100 000	100 000	100 000
Úrok	10 000	20 000	10 000	10 000
Celkové percento	10	20	10	10

Celkové percento sme dostali, keď sme vydělili výšku úroku výškou úveru a vynásobili 100.

V druhom kroku prepočítame celkové percento na ročné percento:

	A	B	C	D
Celkové percento	10	20	10	10
Splatnosť (v mesiacoch)	48	48	24	60
Ročná úroková sadzba	2,5	5	5	2

Ročnú úrokovú sadzbu dostaneme, keď počet mesiacov vydělíme 12 a takto dosiahnutým výsledkom vydělíme celkové percento.

V tomto prípade je najvýhodnejší úver D, lebo vyžaduje najnižšie ročné percento.

Keďže niekedy tento prepočet môže byť komplikovaný, je lepšie pre začiatočníkov použiť kalkulačky umiestnené na internete, napr.:

<http://ekonomika.sme.sk/kalkulacky/uverova-kalkulacka.php>

http://www.slsp.sk/ActiveWeb/Nastroje/sk/kalk01_uver/5905/uverova_kalkulacka_-_privatne_uvery.html

Ročná percentuálna miera nákladov (RPMN)

RPMN je číslo vyjadrené v percentách, ktoré spotrebiteľovi umožňuje porovnanie úverov a pôžičiek. Pre spotrebiteľa je najvýhodnejším úverom alebo pôžičkou tá, ktorá má najnižšiu hodnotu RPMN pri porovnateľných úveroch (suma úveru a jej doba).

RPMN predstavuje celkové náklady spojené s úverom alebo pôžičkou. Do výpočtu sa zahŕňa výška úrokovej sadzby aj poplatky, ktoré sú spojené úverom alebo pôžičkou. Túto základnú informáciu musí banka resp. splátková spoločnosť poskytnúť spotrebiteľovi už pri ponuke úveru alebo pôžičky. RPMN je banka alebo splátková spoločnosť povinná uvádzať pri úveroch a pôžičkách, na ktoré sa vzťahuje zákon o spotrebiteľských úveroch. S údajom RPMN sa však klienti môžu stretnúť aj napr. pri hypotekárnych úveroch a pod.

V prípade, ak RPMN nie je uvedená v zmluve, považuje sa takto poskytnutá pôžička alebo úver za bezúročný a bezodplatný, t.j. splácať len požičanú sumu bez úroku a poplatkov.

Nesplácanie úveru môže mať pre dlžníka nepríjemné dôsledky. Ak za úver ručil nehnuteľnosťou, banka mu túto nehnuteľnosť môže predať, alebo mu exekútor môže predať iný majetok.

Úlohy:

1. Porovnajte výhody a nevýhody požičania si veci, nákupu za hotové a nákupu na úver.

Požičanie si veci

Výhody	Nevýhody

Nákup za hotové

Výhody	Nevýhody

Nákup na úver

Výhody	Nevýhody

2. Vypočítajte ročné výnosové percento

	A	B	C	D
Výška úveru	50 000	50 000	50 000	50 000
Úrok	2 500	5 000	7 500	2 000
Doba splácania v mesiacoch	48	48	24	60

Slovník

Úver – peňažná suma poskytnutá bankou klientovi

Spotrebný úver - úver na nákup vecí bežnej spotreby

Hypotekárny úver – je úver poskytovaný na nákup domu, bytu, pozemku a klient zaňho ručí nehnuteľnosťou.

Kontokorentný úver – je kombináciou bežného účtu a úveru

Kreditná karta – úver čerpaný pomocou platobnej karty a splácaný pravidelnými splátkami

Leasing – prenájom, počas ktorého nájomca postupne spláca prenajatú vec

Ročná úroková sadzba – percento, ktorým je úver úročený za jeden rok

RPMN – číslo, ktoré umožňuje spotrebiteľovi porovnať celkové náklady na úver

Centrálny register dlžníkov – zoznam, v ktorom sú uvedení dlžníci, ktorí nesplácajú úver

Riešenie úloh:

1. Porovnajte výhody a nevýhody požičania si veci, nákupu za hotové a nákupu na úver.

Požičanie si veci

Výhody	Nevýhody
Netreba za vec platiť	Nie je vaša
Používate, iba ak ju potrebujete	Ak ju stratíte, alebo pokazíte musíte ju zaplatiť v plnej výške

Nákup za hotové

Výhody	Nevýhody
Vec je hneď vaša	Potrebujete peniaze hneď
Ak sa stratí, nikomu nič nedlžíte	Môže dlho trvať, kým si na ňu našetríte

Nákup na úver

Výhody	Nevýhody
Nepotrebujete peniaze hneď	Kým ju nesplatíte celú, nie je vaša
Môžete splácať v menších sumách	Celková suma splátky je vyššia, než platba v hotovosti
Môžete ju používať hneď	

2. Vypočítajte ročné výnosové percento

	A	B	C	D
Výška úveru	50 000	50 000	50 000	50 000
Úrok	2 500	5 000	7 500	2 000
Doba splácania v mesiacoch	48	48	24	60
Celkové percento	5	10	15	4
Ročné výnosové percento	1,25	2,5	7,5	0,8

5. Sporenie a investície

- **Sporenie**
- **Investície**
- **Aktíva**
- **Inflácia**
- **Dane**
- **Burza cenných papierov**
- **Reálny príjem**

Po prečítaní tejto kapitoly by ste mali vedieť, ako sa dajú peniaze zhodnotiť, ako môžeme zveľaďovať majetok, do čoho môžeme peniaze investovať a kedy sa nám naša investícia vráti.

V predchádzajúcej kapitole sme sa venovali tomu, čo robiť keď nám chýbajú peniaze. V tejto kapitole si povieme, čo môžeme urobiť, ak nám peniaze zostanú a môžeme ich odložiť.

V prípade, ak všetky peniaze, ktoré vaši rodičia zarobia alebo získajú, neminú, tak majú viacero možností, ako s nimi môžu naložiť. Vždy to však závisí od doby, počas ktorej ich nemusia minúť a môžu sa ich na túto dobu vzdať. Ak si ľudia odkladajú peniaze, tak očakávajú, že sa im v priebehu času zhodnotia a že sa im vráti viac peňazí ako si uložili. Toto je dôležité hlavne pri dlhodobých vkladoch a investíciách.

Ak niekto peniaze hneď teraz nepotrebuje, ale vie že v blízkej budúcnosti sa budú musieť použiť na pravidelné výdavky – napr. rodičia musia každý mesiac platiť za elektrickú energiu, plyn, vodu, takisto musia sebe a deťom kupovať mesačné cestovné lístky, tak je najlepšie uložiť ich na bežný účet v banke. Tento typ účtu neslúži na zhodnocovanie peňazí, ale na takzvaný platobný styk – na platenie priebežných výdavkov. K tomuto účtu sa vydávajú platobné karty ktoré slúžia na výber peňazí z bankomatu a takisto na platenie v obchodoch cez terminály. Peniaze, ktoré sú uložené na takomto účte, banky úročia veľmi nízkym percento, lebo si ich sporiteľ môže vybrať hocikedy.

Iná situácia nastane, pokiaľ vaši rodičia nepotrebujú peniaze na dlhšiu dobu, alebo majú presný plán, na čo chcú ušetrené peniaze použiť.

V takomto prípade si môžu vybrať z veľkého množstva možností uloženia svojich peňazí.

Najjednoduchšou možnosťou je termínovaný vklad. Termínovaný vklad je taký vklad, keď si sporiteľ uloží peniaze na dlhšiu dobu – zväčša dlhšie ako na 1 mesiac a súčasne má obmedzené možnosti výberu stanovené bankou. Podmienky vedenia termínovaného vkladu sú stanovené konkrétnou bankou a preto sa tieto účty môžu vzájomne líšiť a mať rôzne názvy.

Inou formou zhodnocovania peňazí je ich výmena za niečo, čomu sa hovorí aktívum. Za peniaze je možné kúpiť cenné papiere, ako napr. akcie, dlhopisy alebo starožitnosti, drahé kovy, obrazy a pod. Cena týchto aktív môže časom rásť, a tak sa naše peniaze môžu zhodnocovať. Výmena peňazí za aktíva, ktoré sa môžu zhodnocovať sa volá investovanie a tieto aktíva sa potom nazývajú investície. Investície môžu mať rôznu podobu a takisto ich zhodnotenie môže byť rôzne. Na druhej strane je tiež pravda, že ich cena môže časom klesnúť a tí, čo takto investovali, môžu časť svojich peňazí stratiť.

Výnos investície závisí predovšetkým od rizika, či svoje peniaze môžeme stratiť alebo nie a takisto od doby trvania investície. Ak hrozí veľké riziko straty peňazí, tak aj prípadné zhodnotenie peňazí musí byť vysoké. (Platí závislosť, čím vyššie riziko, tým vyšší výnos).

Kúpou akcie si človek kupuje určitý podiel na majetku podniku. Ak sa firme darí, jej celková cena stúpa a potom stúpa aj cena akcií tejto firmy. Ak akciu po takomto náraste ceny investor predá za vyššiu cenu, tak sa jeho peniaze zhodnotili.

Kúpou dlhopisu (slovo dlhopis je odvodené od slovného spojenia dlžobný úpis) požičiavame peniaze, stávame sa veriteľmi a dlžník nám po čase vráti dlh a úrok.

S cennými papiermi je možné obchodovať – t.j. kupovať a predávať - na burze cenných papierov pomocou členov burzy. Členmi burzy sú predovšetkým banky a obchodníci s cennými papiermi. Na Slovensku túto funkciu plní Burza cenných papierov Bratislava (BCPB). Na tejto burze je možné kúpiť akcie a dlhopisy podnikov, ktoré majú sídlo na Slovensku.

Takisto niektoré druhy cenných papierov je možné kúpiť priamo v bankách.

Ponuku bánk je možné nájsť na ich internetových stránkach, obchodovanie na BCPB na internetovej stránke <http://www.bsse.sk/>

Výnos z investície v percentách vyrátame podobne ako pri úrokoch ročnú úrokovú sadzbu.

Najjednoduchší spôsob je porovnanie investícií na základe ročnej úrokovej sadzby.

Postup je založený na 2 krokoch:

V prvom kroku vyrátame celkové percento za celé obdobie.

	A	B	C	D
Výška investície	100 000	100 000	100 000	100 000
Celkový výnos (úrok)	10 000	20 000	10 000	10 000
Celkové percento	10	20	10	10

Celkové percento sme dostali, keď sme vydělili výšku výnosu (úroku) výškou investície a vynásobili 100.

V druhom kroku prepočítame celkové percento na ročné percento:

	A	B	C	D
Celkové percento	10	20	10	10
Trvanie investície (v mesiacoch)	48	48	24	60
Ročná úroková sadzba	2,5	5	5	2

Ročnú úrokovú sadzbu dostaneme, keď počet mesiacov vydělíme 12 a takto dosiahnutým výsledkom vydělíme celkové percento.

Aj keď je pravda, že investície by mali zhodnocovať majetok, tak predsa len sú s nimi spojené aj určité nevýhody. Jednu sme už spomínali – namiesto nárastu jej hodnota môže klesnúť. Ďalšia nevýhoda investície je to, že ak si niekto dnes kúpi akcie, alebo si odloží peniaze na

termínovaný vklad, tak sa vlastne na určitý čas vzdáva svojich peňazí a nemôže ich hneď použiť na nákup tovarov a služieb, ktoré by si za ne mohol kúpiť.

Ďalšou nevýhodou je jav, ktorému sa hovorí inflácia. Inflácia znamená rast všetkých cien, nielen jedného tovaru. Prejavenie inflácie si ukážeme na nasledujúcom príklade:

Dajme tomu, že za rok potrebujeme 30 kg chleba – pôvodná cena 1,00 EUR za 1kg, 20 litrov mlieka – tiež 1,00 EUR za liter a 10 kg syra – 2,00 EUR za 1 kg.

Aby sme si toto množstvo tovaru kúpili tak spolu potrebujeme:

$$30 \times 1 = 30,00 \text{ EUR chlieb}$$

$$20 \times 1 = 20,00 \text{ EUR mlieko}$$

$$10 \times 2 = 20,00 \text{ EUR syr}$$

$$\text{Spolu} = 70,00 \text{ EUR}$$

Prvý rok zarobíme 70,00 EUR a 70,00 EUR aj minieme na tento tovar. Všetko čo potrebujeme sme si kúpili.

Na druhý rok ceny stúpnu:

1kg chleba bude stáť 1,10 EUR, 1 liter mlieka 1,20 EUR a 1 kg syra 2,10 EUR

Na náš nákup by sme potrebovali:

$$30 \times 1,10 = 33,00 \text{ EUR chlieb}$$

$$20 \times 1,20 = 24,00 \text{ EUR mlieko}$$

$$10 \times 2,10 = 21,00 \text{ EUR syr}$$

$$\text{Spolu} = 78,00 \text{ EUR}$$

Ak nestúpne súčasne aj náš príjem, tak je jasné, že si nemôžeme kúpiť toľko tovaru, čo predtým. Na to, aby sa situácia nezmenila, náš príjem musí stúpnuť o 8,00 EUR. Aby sme si mohli kúpiť viac ako v predchádzajúcom roku, musí byť náš príjem vyšší ako inflácia. Takže je jasné, že samotný rast príjmu nestačí na to, aby sa naša situácia zlepšila. Nárast príjmu bez zohľadnenia inflácie sa volá nominálny rast príjmu. Ak od nárastu príjmu odrátame infláciu, tak dostaneme takzvaný reálny rast príjmu. Aj nominálny aj reálny rast príjmu a aj inflácia sa vyjadrujú v percentách vo vzťahu k predchádzajúcemu roku.

Vzťah medzi nominálnym a reálnym príjmom a infláciou si ukážeme na nasledujúcom príklade.

Nominálny príjem

Rok	Príjem	Rast príjmu v EUR oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem	Rast príjmu v % oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem
1	1000	-	-
2	1100	100	10,00
3	1250	150	13,64

Rast príjmu v EUR oproti predchádzajúcemu roku dostaneme ako: nový príjem – starý príjem

Rast príjmu v percentách dostaneme ako: $\frac{\text{nový príjem} - \text{starý príjem}}{\text{starý príjem}} * 100$

Inflácia

Rok	Ceny	Rast cien v EUR oproti predchádzajúcemu roku - inflácia	Rast cien v % oproti predchádzajúcemu roku - inflácia
1	1000	-	-
2	1090	90	9,00
3	1300	210	19,27

Rast cien v EUR oproti predchádzajúcemu roku – infláciu - dostaneme ako: nové ceny – staré ceny

Rast cien v percentách – infláciu dostaneme ako: $\frac{\text{nové ceny} - \text{staré ceny}}{\text{staré ceny}} * 100$

Reálny príjem

Rok	Reálny príjem v EUR	Reálny príjem v %
1		-

2	10	1,00
3	-60	-5,63

Reálny príjem v EUR dostaneme ako: rast príjmu v EUR oproti predchádzajúcemu roku -
Rast cien v EUR oproti predchádzajúcemu roku

Reálny príjem v % približne dostaneme ako: rast príjmu v percentách - rast cien v percentách

Je jasné, že na to, aby investícia priniesla reálny výnos, tak jej výnos musí byť vyšší než je výška inflácie.

Ďalšou položkou, ktorá vstupuje do celkového výnosu sú dane.

V každom štáte občania aj firmy platia dane do štátneho rozpočtu a do rozpočtu miest a obcí. Tieto peniaze sa používajú na financovanie činností, ktoré sú potrebné vo verejnom záujme – napr. školstvo, zdravotníctvo, armáda, polícia a pod.

V zásade sa dane delia na priame a nepriame.

K priamym daniam patria napr. dane z príjmu fyzických a právnických osôb.

Nepriame dane platia v cene tovaru tí, čo si nakupujú tovary a služby a odvádza ich obchodník, ktorý tento tovar, alebo službu predal. K nepriamym daniam patrí daň z pridanej hodnoty – DPH a spotrebné dane.

Slovenská daňová sústava je pomerne jednoduchá.

Slovenská daňová sústava:

- Priame dane
 - Daň z príjmov fyzických osôb vo výške 19%
 - Daň z príjmov právnických osôb vo výške 19%

- Nepriame dane
 - Daň z pridanej hodnoty 10% alebo 20%
 - Spotrebné dane
 1. Spotrebná daň z vína
 2. Spotrebná daň z piva
 3. Spotrebná daň z liehu
 4. Spotrebná daň z tabaku
 5. Spotrebná daň z uhl'ovodíkových palív a mazív
- Miestne dane

Miestne dane predstavujú špeciálnu skupinu zdanenia občanov. Určujú ich obce a aj plynú prevažne do rozpočtu obce (v prípade dani z motorových vozidiel do rozpočtu Vyššieho územného celku). Medzi miestne dane patrí:

- daň z nehnuteľností
 - z pozemku
 - zo stavieb
 - z bytov
- daň za psa
- daň za užívanie verejného priestranstva
- daň za ubytovanie
- daň z výherných automatov
- daň za nevýherné hracie automaty
- daň za vjazd a zotrvanie motorového vozidla v historickej časti mesta
- daň za jadrové zariadenie
- poplatok za komunálny odpad
- daň z motorových vozidiel

Väčšina miestnych daní je splatná do 31. januára v danom roku.

Príklad priamej dane: Podnik dosiahol zisk 100 000 EUR. Z týchto 100 000 EUR musí odvieť do štátneho rozpočtu 19%, t.j. 19 000 EUR, takže mu zostane 81 000 EUR.

Príklad nepriamej dane – výrobca mal náklady 70 EUR a chce dosiahnuť zisk 30 EUR, takže musí svoj tovar predat' za 100 EUR. V skutočnosti bude jeho cena vyššia o DPH (20%, alebo 10%), takže ak to bude napr. 20% DPH, musí tovar predat' zákazníkovi za 120 EUR. Z týchto 120 EUR musí odviest' ako daň z pridanej hodnoty 20 EUR. Daň zaplatil kupujúci, ale do štátneho rozpočtu ju odvádza obchodník a obchodníkovi zostalo 100 EUR.

Na obdobnom princípe fungujú aj spotrebné dane, ktoré sa vzťahujú na predmety luxusnej spotreby – alkohol, cigarety, benzín a pod.

Podrobný zoznam daní, ich výšku a do ktorého rozpočtu sa odvádzajú, môžete nájsť na stránkach daňového riaditeľstva <http://www.drsr.sk>

Úlohy:

1. Doplňte tabuľky a vypočítajte reálny príjem:

Nominálny príjem

Rok	Príjem	Rast príjmu v EUR oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem	Rast príjmu v % oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem
1	1500	-	-
2	1700		
3	1900		

Inflácia

Rok	Ceny	Rast cien v EUR oproti predchádzajúcemu roku - inflácia	Rast cien v % oproti predchádzajúcemu roku - inflácia
1	1500	-	-
2	1690		
3	1930		

Reálny príjem

Rok	Reálny príjem v EUR	Reálny príjem v %

1		-
2		
3		

2. Doplňte tabuľku a vypočítajte výnos z investície:

	A	B	C	D
Výška investície	200 000	150 000	150 000	200 000
Celkový výnos (úrok)	10 000	20 000	10 000	10 000
Celkové percento				
Trvanie investície (v mesiacoch)	48	48	24	60
Ročná úroková sadzba				

Slovník

Aktívum – to, čo vlastníme

Investícia – aktívum, držané v inej podobe ako peniaze

Investor – človek, ktorý investoval peniaze do investície

Cenné papiere – investícia do aktív, vyjadrujúcich podiel na majetku alebo dlh

Akcia – podiel na majetku

Dlhopis – uznanie dlhu dlžníkom

Inflácia – celkový rast cien

Dane – odvody do štátneho rozpočtu alebo rozpočtu miest a obcí

Nepriame dane - platí zákazník, odvádza obchodník

Priame dane – odvádza a platí tá istá osoba

Miestne dane – dane, odvádzané do rozpočtu miest a obcí

Termínovaný vklad – vklad na určitú spravidla dlhšiu dobu

Riešenie úloh:

1. Doplňte tabuľky a vypočítajte reálny príjem:

Nominálny príjem

Rok	Príjem	Rast príjmu v EUR oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem	Rast príjmu v % oproti predchádzajúcemu roku - nominálny príjem
1	1500	-	-
2	1700	200	13,33
3	1900	200	11,76

Inflácia

Rok	Ceny	Rast cien v EUR oproti predchádzajúcemu roku - inflácia	Rast cien v % oproti predchádzajúcemu roku - inflácia
1	1500	-	-
2	1690	190	12,67
3	1930	240	14,20

Reálny príjem

Rok	Reálny príjem v EUR	Reálny príjem v %
1		-
2	10	0,67
3	-40	-2,44

2. Doplňte tabuľku a vypočítajte výnos z investície

	A	B	C	D
Výška investície	200 000	150 000	150 000	200 000
Celkový výnos (úrok)	10 000	20 000	10 000	10 000
Celkové percento	5	13,33	6,67	5
Trvanie investície (v mesiacoch)	48	48	24	60
Ročná úroková sadzba	1,25	3,33	3,33	1

6. Riadenie rizika a poistenie

Všetci by sme si priali, aby sme boli celý život zdraví, šťastní, aby sa nám stále darilo a rovnako aj našim blízkym. Takmer každý človek ale zažije aj udalosti, ktoré preňho nie sú veselé, dokonca mu spôsobia komplikácie. Takýmito udalosťami môže byť úraz, choroba, prírodná katastrofa, automobilová nehoda, či dokonca smrť. Aj keď neradi rozprávame o týchto témach, je potrebné venovať im pozornosť, pretože ak sa na ne dobre pripravíme, je možné, že ak k nim dôjde, nebudú mať pre nás až také hlboké následky. Sme v období, keď sa plne môžeme spoliehať na rodičov. Oni sa starajú o to, aby sme boli zabezpečení pre prípad udalostí, ktoré sme spomínali. Raz však aj my vyrastieme a budeme mať vlastné deti. Potom budeme musieť myslieť na svoju ochranu, ale aj na ochranu detí. Na ochranu pred následkami takýchto udalostí existuje poistenie. Poistenie predstavuje dohodu medzi osobou a poisťovňou o tom, že v prípade, ak dôjde ku konkrétnej udalosti, poisťovňa tejto osobe úplne alebo čiastočne vynahradí stratu z tejto udalosti. Je pravda, že ak sa nám stane úraz, poistenie nás nevylieči. Rovnako, ak niekto poškodí náš majetok, poistenie ho neopraví. Avšak finančná náhrada, ktorú nám zabezpečí, nám môže pomôcť zabezpečiť si lepšie liečenie alebo zakúpiť novú vec.

Poistenie rozdeľujeme podľa toho, na aké typy možných udalostí sa vzťahuje.

- Sociálne poistenie sa poskytuje pre prípad výpadku príjmu - je základnou formou sociálneho zabezpečenia. O sociálne zabezpečenie sa stará štát, preto je tento typ poistenia považovaný za verejný. Všetky aktuálne informácie o tomto type zabezpečenia sa dajú vždy okamžite overiť na stránke Sociálnej poisťovne www.socpoist.sk
- Zdravotné poistenie slúži na zabezpečenie základnej zdravotnej starostlivosti. Tá zahŕňa predchádzanie chorobám, choroby, predchádzanie úrazom a úrazy. Opäť predstavuje verejné poistenie, avšak na rozdiel od jedinej sociálnej poisťovne máme viacero zdravotných poisťovní.
- Komerčné poistenie je poistenie majetku, osôb a zodpovednosti za škodu. Niektoré jeho typy sa uzatvárajú povinne (povinné zmluvné poistenie), ale väčšina dobrovoľne.

V nasledujúcej tabuľke máme prehľadne vyčlenené druhy poistenia, ich bližší opis a príklad:

Sociálne poistenie	
Nemocenské	<ul style="list-style-type: none"> • pre prípad straty, alebo zníženia príjmu a na zabezpečenie príjmu v prípade dočasnej pracovnej neschopnosti, tehotenstva a materstva Keď ide tehotná žena na materskú dovolenku, dostáva pravidelný príspevok
Dôchodkové	<ul style="list-style-type: none"> • Starobné = na zabezpečenie príjmu v starobe a pre prípad úmrtia Naša babička poberá dôchodok a ten je výsledkom jej celoživotnej práce • Invalidné = v prípade poklesu schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť Ak spadneme a ostaneme na invalidnom vozíčku a nemôžeme ďalej pracovať, máme právo na príjem
Úrazové	<ul style="list-style-type: none"> • pre prípad poškodenia zdravia alebo úmrtia v dôsledku pracovného úrazu a choroby z povolania Ak si v upratovačka zlomí pri umývaní okna ruku, má právo na finančnú náhradu
Garančné	<ul style="list-style-type: none"> • pre prípad platobnej neschopnosti zamestnávateľa v dôsledku nezamestnanosti a na zabezpečenie príjmu počas nezamestnanosti
V nezamestnanosti	<ul style="list-style-type: none"> • Pre prípad straty príjmu z činnosti zamestnanca v dôsledku nezamestnanosti a na zabezpečenie príjmu počas nezamestnanosti Ak prideme o prácu, po nahlásení na úrad práce dostávame dočasne podporu v nezamestnanosti
Zdravotné poistenie	
Verejné	<ul style="list-style-type: none"> • na jeho základe sa poskytuje poistencom zdravotná starostlivosť a služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v stanovenom rozsahu V prípade, že nás bolí hrdlo, ideme k lekárovi a on nás bezplatne ošetrí
Individuálne	<ul style="list-style-type: none"> • na jeho základe sa poskytuje poistencom zdravotná starostlivosť v rozsahu určenom v zmluve podľa osobitého predpisu
Komerčné poistenie	
Majetku	<ul style="list-style-type: none"> • pre prípad jeho poškodenia, zničenia, straty, odcudzenia alebo iných škôd, ktoré na ňom vzniknú
Osôb	<ul style="list-style-type: none"> • poistenie <u>fyzických osôb</u> pre prípad telesného poškodenia, smrti,

	dožitia sa určitého veku alebo pre prípad inej poistnej udalosti
Zodpovednosti za škodu	<ul style="list-style-type: none"> • zodpovednosť za škodu vzniknutú na živote a zdraví alebo na veci, prípadne zodpovednosť za inú majetkovú škodu

K sociálnemu a zdravotnému poisteniu sa viaže povinnosť odvádzať pravidelné platby, ktoré zaručujú poskytovanie spomínanej starostlivosti – nazývame ich aj odvody. Komerčné poistenie poisťovňa poskytuje za poistné. Poistné je buď pravidelná alebo jednorazová platba, ktorú platí poistník. Poistník môže platiť poistenie pre seba alebo pre niekoho iného. Ten, na koho sa vzťahuje poistná ochrana, je poistený. Čiže v prípade, že dôjde k poistnej udalosti, náhradu škody v peniazoch poskytne poisťovňa poistenému a nie poistníkovi (ak je poistník a poistený tá istá osoba, tak automaticky poistníkovi). Ak chceme uzavrieť poistenie, potrebujeme sa stretnúť so sprostredkovateľom (agentom). Ten má povinnosť nás dostatočne informovať o type, výhodách a rizikách poistenia. Ponúkne nám zmluvu, ktorú vyplníme a podpíšeme. Zmluvu uchováваме, nezahadzujeme a neukladáme na miesto, kde ju nenájdeme.

Na to, aby sme mohli poistiť riziko nastania udalosti, musíme vedieť, aké typy poistenia nám poisťovne ponúkajú.

Životné poistenie je poistenie osôb. Uzatvára sa pre prípad dožitia sa určitého veku alebo pre prípad smrti. To znamená, že pri uzatváraní poistenia sa dohodneme o vyplatení určitej sumy peňazí, ak sa dožijeme nejakého veku (napríklad 62 rokov) alebo ak dovedy zomrieme, táto suma bude zaplatená našej rodine. Okrem toho sa uzatvára pre prípady úrazu alebo jeho trvalých následkov. To znamená, že ak utrpíme úraz, na základe správy od lekára nám poisťovňa poskytne určité plnenie. Ak je úraz vážny a jeho následky sa nedajú celkom odstrániť, poskytuje poisťovňa ďalšie plnenie navyše. Okrem toho životné poistenie zahŕňa aj tzv. kritické choroby. Sú to choroby, medzi ktoré sa zaraďuje napríklad rakovina, infarkt myokardu, cievna mozgová príhoda, ochorenie pľúc, zlyhanie pečene, obličiek, ale aj Parkinsonova choroba, Alzheimerova choroba alebo Skleróza multiplex. Prostredníctvom životného poistenia máme zabezpečené, že ak by sa stala niektorá zo spomínaných udalostí, poisťovňa nám pomôže vyplatením peňazí, ktoré by nám následkom tejto udalosti mohli chýbať. Pri poškodenom zdraví totiž človek nemusí byť schopný hneď pracovať a môže na určitý čas stratiť príjem. V prípade smrti jedného z rodičov by rodine mohol chýbať jeho príjem a peniaze od poisťovne by boli aspoň na čas zdrojom príjmu.

Neživotné poistenie sa spája s majetkom a škodami na ňom. Škodou môže byť fyzické poškodenie, zničenie, ale aj odcudzenie (krádež). Napríklad môžeme poistiť dom pred prírodnou katastrofou – povodeň, úder blesku a podobne.

Poistenie zodpovednosti za škody sa uplatňuje na majetok aj na osobu. V prípade, že kráčame po obchode a z nepozornosti sa nám podarí zhodiť regál s potravinami, musíme uhradiť škodu. Pri poistení zodpovednosti za škody z občianskeho života by nám túto škodu pomohla uhradiť poisťovňa.

V ideálnom prípade k poistnej udalosti nedôjde, ale keď sa tak stane, čo najskôr treba poisťovňu skontaktovať. Zástupcom poisťovne je pre nás poistný agent, ktorý s nami poistenie uzavrel. Okrem toho môžeme využiť aj telefónnu linku, ktorú má každá poisťovňa pre kontakt s poistenými osobami. Toto číslo nám poskytol agent pri uzatváraní zmluvy, ale nájdeme ho aj na internete, prípadne iných dokladoch, ktoré súvisia s uzatvoreným poistením. Nie vždy v prípade poistnej udalosti máme prístup na internet alebo ku konkrétnej zmluve, a preto je vhodné si toto číslo zapísať (napríklad do telefónu) ešte pred takouto udalosťou. Zástupca poisťovne nám musí poradiť, ako sa zachovať v konkrétnej situácii a ako postupovať. Pri každom type poistnej udalosti sa postup líši, pretože škoda na majetku má úplne iný charakter ako škoda na zdraví (napríklad úraz). Vo všetkých prípadoch je nevyhnutné predložiť doklad o tom, že k udalosti došlo. V prípade autonehody a poškodenia auta to môže byť záznam od polície, v prípade úrazu lekárska správa. Poisťovňa následne hodnotí, či sa poistenie vzťahuje na tento typ udalosti a o vyriešenie a vybavenie náhrady škody sa postará likvidátor. Ak je škoda uznaná, poistený dostane peniaze na základe vážnosti poškodenia.

Ako funguje poisťovňa? Skadiaľ má peniaze na to, aby mohla poskytovať peniaze ľuďom? Poisťovňa funguje podobne ako banka. Na jednej strane do nej ľudia vkladajú peniaze a na druhej strane ich poisťovňa ľuďom vypláca. Ľudia platia poistné a z týchto platieb má potom poisťovňa peniaze na vyplácanie poistných náhrad.

Príklad:

Jozef má 30 rokov a postavil si dom. Poistil si ho na 100000€ (to je cena domu). Poistné platil 70€ ročne. O rok prišla povodeň, poškodila sčasti jeho dom a z poistky mu vyplatili 10000€.

Na tomto príklade jasne vidieť, že Jozef vložil do poisťovne iba 70€, no poisťovňa mu pri poškodení vyplatila 10000€. Peniaze na vyplatenie mala vďaka tomu, že poisťné neplatí iba Jozef, ale aj všetci ľudia, ktorí majú poistené domy. Tomuto princípu hovoríme **solidárnosť** – čiže ľudia sa podieľajú na fungovaní tohto systému a v prípade poisťnej udalosti sa podieľajú na poisťnej ochrane. Samozrejme, poisťovňa vie, ako často sa tieto udalosti dejú, a preto vie, koľko poisťného je potrebné vybrať a koľko bude približne potrebné v budúcnosti ľuďom zaplatiť. To, že ľudia platia inú sumu, akú v budúcnosti dostanú, sa nazýva **neekvivalentnosť**. Okrem toho si nie sú istí, či niekedy v budúcnosti k poisťnej udalosti dôjde, čiže prostriedky, ktoré už vložili, sa im nemusia automaticky vrátiť. Poisťná udalosť je podmienkou vyplatenia poisťnej sumy a tomuto znaku hovoríme **podmienená návratnosť**.

Dôchodkový systém na Slovensku

Vieme, že ľudia pracujú iba do určitého veku. Potom odchádzajú do penzie (dôchodku) a na svoje živobytie nedostávajú príjem z práce, ale starobný dôchodok. Jeho výška sa však odlišuje od výšky ich predošlého príjmu. Odkiaľ sa tieto peniaze berú a prečo je jeho výška pre každého iná?

Prvý dôchodkový pilier

Prvý pilier predstavuje priebežný dôchodkový systém, do ktorého sa povinne zapájajú všetci ekonomicky aktívni občania. Každý zamestnaný občan musí odvádzať časť svojho príjmu zo svojej mzdy ako odvody a ich časť sa odvádza do sociálnej poisťovne. Sociálna poisťovňa odvody využíva na vyplácanie dôchodkov terajším dôchodcom. Tento pilier je výhodný hlavne pre zamestnaných, ktorým ostáva do dôchodku menej ako 10 rokov. Súčasný príjem dôchodcov však nie je taký, aký by potrebovali, pretože tento systém nie je dostatočne efektívny. Vďaka dôchodkovej reforme sa však časť peňazí šetrí na osobnom dôchodkovom účte.

Druhý dôchodkový pilier

Začal fungovať 1.1.2005. Je založený na tom, že si každý zamestnaný občan sporí na svoj dôchodok prostredníctvom dôchodkovej správcovskej spoločnosti na svojom osobnom účte. Vyzerá to nasledovne: časť príjmov, ktoré odvádza zamestnaný občan do sociálnej poisťovne na účely dôchodkového sporenia, sa rozdelí na dve časti, prvá putuje do sociálnej poisťovne, a z nej sa vyplácajú súčasné dôchodky a druhá časť sa odkladá na osobný účet v dôchodkovej

správcovskej spoločnosti. Týchto spoločností je viacero, a preto si môže zamestnaný vybrať, do ktorej chce svoje prostriedky ukladať. To znamená, že keď budeme v dôchodku, budeme mať príjem z prostriedkov zo sociálnej poisťovne a zo svojho osobného účtu. Peniaze na našom osobnom účte sú našim majetkom a v prípade smrti sa dostávajú do dedičského konania

Tretí dôchodkový pilier

Tretí dôchodkový pilier je doplnkový. Je určený na zvýšenie príjmu v dôchodku. Zakladá sa na rovnakom princípe sporenia ako je sporenie v druhom pilieri. Rozdielom je však to, že nie je zabezpečený z odvodov, ale z príjmu. Tieto prostriedky sa sporia na osobnom účte v doplnkových dôchodkových fondoch. K tretiemu pilieru môžeme zaradiť aj dlhodobé investície odkladané na starobu alebo niektoré typy životného poistenia. Môžeme sa dokonca rozhodnúť, koľko sme ochotní doň pravidelne investovať.

Úlohy:

1. Mám životné poistenie? Aké riziká kryje? Koľko platím poisťné a na akú dobu je uzavreté?
2. Spomeňme si, či niekedy v našom živote nastala poisťná udalosť. Čo sa stalo? Aké poistenie bolo pre tento prípad uzavreté?
3. Ktorú zdravotnú a komerčnú poisťovňu naša rodina preferuje? Prečo?
4. Majú moji rodičia dôchodkové sporenie? V akej DSS majú druhý pilier?

Slovník

Poistenie – ochrana pred nežiaducimi následkami životných udalostí

Poisťovňa – inštitúcia poskytujúca poisťnú ochranu

Poisťník – ten, kto platí poisťné

Poistený – osoba, na ktorú sa viaže ochrana

Poisťná udalosť – udalosť chránená poistením

Odvody – platby za sociálne a zdravotné poistenie

Likvidátor – osoba, ktorá má na starosti zlikvidovanie poisťnej udalosti

7. Ochrana spotrebiteľa

- **Práva spotrebiteľa**
- **Rady pre ochranu spotrebiteľa**
- **Reklamácia**

Už v predošlej kapitole o riziku a poistení sme sa dozvedeli, že naše rozhodovanie ovplyvňuje existencia viacerých rizík, ktoré sa snažíme obmedziť a tým chrániť seba a svoju rodinu. Okrem týchto však na nás číhajú aj iné riziká. V porovnaní s rizikami, ktoré ochraňuje poistenie, sú tieto hrozby vo väčšine prípadov menej nebezpečné. Avšak ak chceme žiť úsporne a využiť naše peniaze čo najefektívnejšie, musíme vedieť rozpoznať praktiky, ktoré využívajú obchodníci. Tieto praktiky nemusia byť vždy spravodlivé pre nakupujúceho (spotrebiteľa), hoci sa tak na prvý pohľad môžu javiť. Neskôr môžu spôsobiť spotrebiteľovi nemalé problémy. Táto kapitola je pre nás život nesmierne dôležitá, pretože sa naučíme vnímať obchod aj z druhej strany (zo strany obchodníka) a naučíme sa reagovať na situácie, v ktorých sa ako spotrebiteľia môžeme cítiť poškodení alebo v nepráv. Spotrebiteľia musia čeliť reklamám, veľkej ponuke tovarov, rozdielom medzi cenami, módnym trendom, zmenám svojich príjmov a podobne. Preto je pre nich niekedy ťažké udržať si zdravý úsudok pri uzatváraní rôznych zmlúv a pri nakupovaní. Túto slabosť sa niektorí obchodníci snažia využiť, pretože hľadajú na zvýšenie svojho zárobku. Proti nespravodlivým činom zo strany obchodníkov nás chránia zákony. Tieto sa viažu k právam spotrebiteľa, ktoré si spomenieme v nasledujúcom texte.

Základné práva spotrebiteľa:

1. Objednali sme si cez internet iPod z Nemecka. Môžu nám slovenské zákony zakázať takúto kúpu alebo požadovať od nás poplatky?

V rámci EÚ si môžeme kupovať a objednávať tovar, kde chceme a kedy chceme, naša krajina nám v tom nesmie brániť a v rámci EÚ ani uvaliť clo.

2. Kúpili sme si notebook, ktorý sa po týždni pokazí. Musíme si kupovať nový?

Objednali sme si drevený nábytok, ale dodajú nám plastový. Musíme si ho nechať?

Ak sa zakúpený tovar pokazí alebo sa nezhoduje so zmluvou, ktorá sa k tovaru viaže, môžeme ho vymeniť, môžu nám ho opraviť, môžeme žiadať o zníženie ceny, vrátenie peňazí alebo môžeme zmluvu zrušiť.

3. V televízii sme videli, že uhorky zo Španielska sú nebezpečné, pretože sa v nich nachádza baktéria, ktorou sa nakazila veľká skupina ľudí v našej krajine. Po príchode do potravín však vidíme tieto uhorky v regáloch. Môžeme veriť obchodu, že nám ponúka zdravú potravinu?

Potraviny a iné spotrebiteľské tovary musia byť bezpečné. Európska únia má zákony, ktoré stanovujú, ako sa potraviny môžu vyrábať, spracovávať, aké farbivá a prísady sa môžu používať. Platí to aj pre tie, ktoré sa do EÚ dovážajú. Ak sa zistí, že tovar nie je bezpečný, firmy musia informovať úrady v krajinách, v ktorých je tovar ponúkaný a v prípade závažného nebezpečenstva tovar z trhu stiahnuť.

4. V potravinách si chceme kúpiť čokoládovú tyčinku. Na obale nie je napísané, čo tyčinka obsahuje. Máme však alergiu na lepok, a preto je pre nás dôležité, či tyčinka lepok obsahuje.

Na obale výrobkov musí byť zapísané, aké prísady obsahujú.

5. Rozhodli sme sa kúpiť si práčku na splátky. Splátková spoločnosť nám preto musí dať podpísať zmluvu k tomuto obchodu. Zmluva má 20 strán a text je písaný rôznou veľkosťou písma. My sa ale veľmi ponáhľame a v tej chvíli nemáme čas na prečítanie celého textu zmluvy. Podpíšeme zmluvu hneď alebo si ju vezmeme domov a podrobne preštudujeme?

Vždy, keď podpisujeme zmluvu, musíme si dôkladne prečítať celý text zmluvy, aj tú časť, ktorá je malým písmom. Neférové zmluvy sú v EÚ zakázané. Ak si nie sme istí obsahom, vezmeme si ju domov a poradíme sa so známymi alebo s právnikom. Prečítame si aj naoko nedôležité časti – môžu sa v nich skrývať dôležité informácie. Obchodník niekedy ukrýva takéto informácie, lebo sa snaží, aby sme menej premýšľali o rizikách a negatívnych stránkach dohody.

6. Navštívil nás podomový obchodík, ktorý nás prehovoril na to, aby sme si kúpili nové koberce. Kvalita kobercov však nie je vysoká a už druhý deň by sme boli najradšej, keby sme ich neboli kúpili. Je už neskoro?

Naša babička odoberá časopis, ktorý v každom čísle ponúka knihy na objednanie. Tieto knihy však prichádzajú poštou aj bez objednania. Musí babička tieto knihy zaplatiť?

Zmluvy, ktoré uzatvoríme cez podomový predaj, môžeme do 7 dní zrušiť. Okrem poisťných zmlúv a nákupov do 60€. EÚ ochraňuje aj nakupujúcich cez teleshopping, po internete a inými spôsobmi „na diaľku“. Takéto objednávky je tiež možné zrušiť do 7 dní. Pre niektoré finančné služby je dokonca určená lehota 14 dní. Niektoré firmy

dodávajú tovar, ktorý sme si neobjednali, a potom vyžadujú platbu. Tento typ predaja je zakázaný.

7. V obchode nájdeme 3 typy balíkov zemiakov. Každý typ je od inej firmy. Jeden balík má 1 kg a stojí 1€. Druhý balík má 450g a stojí 0,60€. Tretí balík má 1,7kg a stojí 2€. Na cenovke vidíme len cenu celého balíka. Musíme si so sebou do obchodu vždy brať kalkulačku alebo sa voči týmto cenám môžeme ohradiť?

V banke si chceme vziať spotrebný úver na auto. Pracovník banky nám predloží zmluvu, v ktorej vidíme výšku mesačnej splátky. Je pre nás táto informácia postačujúca (vieme si vypočítať, koľko nás bude celkovo stáť tento úver)?

Pre jednoduchšie porovnávanie cien výrobkov musia obchodníci uvádzať jednotkovú cenu (v prípade zemiakov za 1 kg, v prípade mlieka za 1liter a podobne). Takisto v prípade finančných produktov musia uvádzať ročnú úrokovú mieru, nie len, koľko bude mesačná platba.

8. Na mobilný telefón nám zavolá predajca ponožiek z ovčej vlny. Tvrdí, že ponožky vydržia 10 rokov a hneď na začiatku ponúkne, že ak ich okamžite zakúpime, dostaneme druhý pár zadarmo. Požaduje našu adresu, email a iné osobné informácie. Poskytneme mu ich?

Reklama nesmie podávať nepravdivé informácie o výrobkoch. V prípade telefonických a iných informácií od predajcov teleshoppingu a iných zásielkových spoločností musia títo povedať, kto sú, čo predávajú, koľko to stojí a kedy to bude dodané. Pri úverových zmluvách musí zmluva hovoriť, aké úroky platíme a ako dlho bude zmluva trvať (viď predošlý príklad na spotrebný úver).

9. Objednali sme si v cestovnej agentúre zájazd s ubytovaním v päťhviezdičkovom hoteli. Keď dorazíme na dovolenku, hotel je trojhviezdičkový. Ako sa zachováme?

Po dovolenke v Írsku prídeme na letisko a zistíme, že cestovná agentúra preobjednala naše letenky. Ďalší možný let je však až na druhý deň ráno. Ako budeme riešiť túto situáciu?

Spoločnosti organizujúce zájazdy musia zabezpečiť v prípade ich krachu príjazd domov. Ak objednaná dovolenka nezodpovedá tomu, čo sme si objednali, musí spoločnosť zabezpečiť náhradu. Ak by skúšala zmeniť miesto dovolenky alebo cenu, máme možnosť túto objednávku zrušiť. V prípade problémov s dopravou, ktoré sú spôsobené spoločnosťou, je povinná ponúknuť náhradu (napríklad ponúknuť bezplatne nocľah). V prípade, že cestujeme s domácim zvieratkom v rámci EÚ,

môžeme navštíviť ktorúkoľvek krajinu s pasom pre domáce zvieratá, ktoré vydávajú veterinári.

10. Objednali sme si iPod z Nemecka, tento skutočne došiel, avšak namiesto nového typu prišiel starý. Napísali a volali sme do nemeckej firmy, že ho chceme vymeniť. Firma ale e-mailom nereagovala a telefonistka na druhej strane nás odbila so slovami, že sťažnosti sa podávajú iba e-mailom. Sme v tejto situácii bezmocní?

Ak chceme podať sťažnosť na obchodníkov v rámci EÚ, máme k dispozícii telefónnu linku, v ktorej dostaneme radu v národnom jazyku. Táto linka sa volá "EuropeDirect" na čísle 00 800 6 7 8 9 10 11. Táto služba je poskytovaná zadarmo, avšak niektorí mobilní operátori nepovoľujú prístup k telefónnym číslam zadarmo.

Tieto práva sú základom ochrany spotrebiteľa. Nás však budú zaujímať aj ďalšie práva, o ktorých si môžeme prečítať v Zákone o ochrane spotrebiteľa.

Reklamácia

Už sme určite zažili situáciu, kedy sa u nás doma pokazila práčka, televízor, umývačka alebo iný spotrebič. Tieto veci sme však hneď nezhodili. Namiesto toho sme sa obrátili na obchod, v ktorom sme ich kúpili. Ak sa nám pokazí spotrebič, je to nepríjemná situácia. My máme možnosť ju vyriešiť, a to prostredníctvom reklamácie.

Pri reklamácií môžeme postupovať nasledovne:

1. Keď sme tovar nakupovali, predajca nám vydal doklad o kúpe. Môže to byť pokladničný blok alebo potvrdený paragón (pečiatkou). Musí na ňom byť jasne viditeľný dátum predaja. Okrem toho potrebujeme záručný list. V záručnom liste sa predovšetkým uvádza záručná doba. Je to obdobie, počas ktorého môžeme tovar reklamovať.
2. Navštívime predajňu, v ktorej sme tovar kúpili, alebo opravovňu, ktorá je uvedená buď v záručnom liste, alebo inom doklade od predávajúceho.
3. Predložíme doklady a vysvetlíme, aký je problém s tovarom.
4. Necháme si vystaviť potvrdenie o reklamácií. Bez neho nikdy neodchádzame!
5. Obchodník musí vybaviť reklamáciu do 30 dní od reklamovania.

V ojedinelých prípadoch sa môže stať, že obchodník reklamáciu nechce prijať alebo že nie sme s výsledkom reklamácie spokojní (reklamáciu nám neuznali, neopravili tovar a podobne). Ak sme na základe dokladov o kúpe a záručného listu presvedčení, že máme právo na reklamáciu, obrátime sa na Slovenskú obchodnú inšpekciu (SOI), na ombudsmana alebo v krajnom prípade na súd.

Úlohy:

1. Spýtajte sa rodičov, či majú skúsenosť s narušením práv spotrebiteľa. Akú? Ako postupovali?
2. Čo je reklamácia?
3. Mali moji rodičia skúsenosť s reklamáciou? Bola dobrá alebo zlá? Ako prebehla? Porozprávajte sa s nimi, povedzte im, čo už vieme a požiadajte ich, aby nás v prípade najbližšej reklamácie vzali so sebou.

Slovník

Spotrebiteľský tovar – tovar, ktorý je bežne nakupovaný na potreby domácností (napríklad domáce spotrebiče, elektronika...)

Clo – príplatok k cene tovaru za prechod z jednej krajiny do druhej, vývoz alebo dovoz nejakého tovaru

Pokladničný blok – doklad o zaplatení – z registračnej pokladne

Príjmový pokladničný blok vo forme „paragónu“ – doklad o zaplatení vyplnený ručne, opečiatkovaný a môže byť aj podpísaný

Záručný list – doklad o záručnej dobe, musí byť potvrdený a obsahovať dátum

Záručná doba – doba „zaručeného“ fungovania tovaru, doba, počas ktorej predávajúci garantuje asistenciu v prípade poruchy

Slovenská obchodná inšpekcia (SOI) – organizácia, ktorá má na Slovensku kontrolnú a regulačnú úlohu v ochrane spotrebiteľa – dohliada nad tým, aby práva spotrebiteľov boli dodržiavané